

SOSIOLOGISK POLIKLINIKK RAPPORT 19-4

På oppdrag fra
Husbanken

Bydelsfelleskap som boligsosialt grep

med Svartlamon som case

Martine E. S. Hammer
Ida Marie Henriksen
Aksel Tjora

SOSIOLOGISK POLIKLINIKK
POST@SOSPOL.NO • TLF: 918 97 611
KJØPMANNSGT 10 • 7013 TRONDHEIM

Forord

Denne rapporten presenterer resultater fra Sosiologisk Poliklinikks undersøkelse av hvordan et bydelsfellesskap kan brukes og oppleves som boligsosialt grep. Oppdraget ble gitt av Husbanken som innvilget kr 200.000,- som «tilskudd til boligsosiale tiltak» tildelt 21.03.2019. Vi har innenfor rammene av prosjektet gjennomført en kvalitativ undersøkelse med vekt på dybdeintervjuer i bydelen Svartlamon i Trondheim.

En rekke medarbeidere ved poliklinikken har bidratt til undersøkelsen. Dybdeintervjuene er gjort av Martine E. S. Hammer, mens Maia Minde og Ida Marie Henriksen har bidratt med spontane fokuserte dybdeintervjuer. Transkripsjon er gjort av Martin Loeng, Tarjei Hanken, Lisbeth Løvik, Thomas Torp, Sigrid Strømmen, Emil Øversveen og Martine E. S. Hammer. Koding og analyse er gjort av Martine E. S. Hammer, Aksel Tjora, Tarjei Hanken og Ida Marie Henriksen. Martine E. S. Hammer har ledet prosjektet på vegne av Sosiologisk poliklinikk. Aksel Tjora har bidratt med kvalitetssikring av prosjektet.

Vi vil takke alle deltakere som har brukt av sin tid til dybdeintervjuer og annen respons, samt Kathrine E. Standal ved Svartlamon Boligstiftelse for gode innspill underveis.

Sosiologisk Poliklinikk har lagt ned betydelig egeninnsats for å bidra til et godt arbeid. Vil takke Husbanken for et spennende og viktig oppdrag.

Trondheim, 12. november 2019.

Martine E. S. Hammer, Ida Marie Henriksen og Aksel Tjora

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultater fra Sosiologisk Poliklinikks undersøkelse av hvordan et bydelsfellesskap kan brukes og oppleves som boligsosialt grep. Vi har gjennomført en kvalitativ undersøkelse med vekt på dybdeintervjuer innenfor rammene av bydelen Svartlamon i Trondheim.

Det teoretiske utgangspunktet for denne undersøkelsen var 6 flater av fellesskap, solidaritet, integrasjon, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og fysisk nærvær. Gjennom en tematisk analyse av intervjuer av beboere, ex-beboere og næringsaktører på Svartlamon har vi avdekket fire sentrale aspekter ved bydelsfellesskapet: (1) fysisk baserte sosiale aktiviteter, (2) relasjoner og samhandling, (3) demokratiske prosesser og (4) performativ boligpolitikk. Vi beskriver i rapporten disse aspektene, med vekt på hvordan de eksemplifiseres av beboere og dem som driver næring i bydelen.

Vår analyse konkluderer med at koblingen av rimelige utleieboliger, åpne og lett tilgjengelige fellesområder og møteplasser, samt et betydelig nivå av identifisering på grunnlag av verdier gir grobunn for et godt integrert bomiljø på tvers av livssituasjon og personlige ressurser. Bydelsfellesskapet overgår det man ellers kan forvente i sentrumsnære bydeler og sosialt sammensatte bydeler, men synes å betinge en politisk og økonomisk vilje til nytenkning. I avslutningen peker vi således på hvordan utviklingen av tilsvarende områder vil kreve betydelig økonomisk-politisk dristighet.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
Innholdsfortegnelse	5
1. Oppdragets rammer	7
2. Svartlamon som case.....	9
3. Teoretisk utgangspunkt.....	11
4. Fremgangsmåte og metode	13
4.1. Dybdeintervjuer.....	13
4.2. Spontane fokuserte intervjuer	13
4.3. Gjennomføring av intervjuer	13
4.4. Behandling av data og analyse.	14
5. Resultater av den empiriske analysen	15
5.1. Sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser.....	15
En miks av nødvendige og sosiale aktiviteter	15
Dugnad og engasjement	16
Personlige ferdigheter som innpasskriterier.....	17
Savnede møteplasser.....	17
5.2. Relasjoner og samhandling	18
Mangfold og takhøyde	18
Barn og unge.....	21
Nærhet og hverdagsliv.....	22
5.3. Demokratiske prosesser	23
Ytre krefter og felles kamp	23
«Styr og stell»	24
Møtekultur og medvirkning	24
5.4. Performativ boligpolitikk	25
Oss og dem - næring som inspirasjon	26
Leie istedenfor å eie.....	27
6. Svartlamon som boligsosialt grep (diskusjon)	30
6.1. Hierarki i flat struktur	30
6.2. Tid til passiar	31
6.3. Langsomhet som verdimeessig protest	32

6.4.	<i>Kontrakten med kommunen - langvarig midlertidighet</i>	32
6.5.	<i>Svartlamon og universell utforming</i>	33
6.6.	<i>Svartlamons bydelsfellesskap.....</i>	33
6.7.	<i>Betydningen av stedsbevissthet</i>	34
6.8.	<i>Implikasjoner: Hva kan vi lære av analysen?.....</i>	35
Referanser.....		37
Vedlegg 1: Intervjuguide til dybdeintervju		39
Vedlegg 2: Intervjuguide til dybdeintervju, tidligere beboere		41
Vedlegg 3: Spontane fokuserte intervjuer til Svartlamodagen		43

1. Oppdragets rammer

Denne rapporten presenterer resultater fra Sosiologisk Poliklinikks kvalitative undersøkelse av mulighetene et «bydelsfellesskap» ville kunne ha som boligsosialt grep. Prosjektet har hatt som hovedformål å utvikle en god og kritisk kunnskapsbase for bydelen som boligsosialt grep, hvor muligheter og utfordringer ved ulike *fellesskapsmekanismer* danner et spesielt fokus. Prosjektet har benyttet den *byøkologiske forsøksbydelen* Svartlamon i Trondheim som case, hvor individer/familier som kan kategoriseres som vanskeligstilte/ressurssvake bor samlokalisert med individer/familier som må kategoriseres som ressurssterke sosialt sett.

Undersøkelsens hovedproblemstilling (slik den går fram av prosjektsøknaden) omfatter spørsmålet om hvordan nåværende og tidligere beboere av Svartlamon opplever tilhørighet og splittelse i et bydelsfellesskap og hvordan grader av et slikt geografisk avgrenset fellesskap vil bidra til endret opplevelse av sosial inkludering.

Følgende underproblemstillinger ble skissert som utgangspunkt for studien:

- Hvordan forholder nåværende beboere seg til egne og andre beboeres bidrag til fellesskapet? Hva slags erfaringer om dette har fraflyttede beboere?
- Hvordan samhandler beboerne? Hvem samhandler? Hva slags miljø finnes mellom barn? Hva gjør barna i bydelen? Hvordan bruker de voksne bydelen?
- Hvilke ulike dimensjoner finnes for identifikasjon mellom beboerne? Hva slags hierarkier finnes og hvordan oppstår/endres de? Hva oppfattes som normalt og hvordan formes normalisering?
- Hva slags kommunikasjonsflater benyttes mellom beboere? Hvordan bidrar disse til nærhet og avstand?
- Hvordan fordeles frivillig arbeid og forpliktelser som er nødvendig for bydelen? Hvem har kontroll og styring med behov og ønsker?
- Hvordan oppleves fysisk nærhet i bydelen. Hvordan brukes bydelen fysisk, på tvers av døgn, uke, sesonger? Oppstår fysisk segregering innad i bydelen, bl.a. mellom barn, ungdom og voksne?

Siden støtten til prosjektet fra Husbanken ble redusert til ca 40% av omsøkt omfang, har vi ikke kunnet gå i dybden på alle disse spørsmålene, men herværende rapport kommer innom mange av dem.

Med dette som utgangspunkt har målet vært å undersøke premisser for og erfaringer med integrering av beboeres økonomiske og sosiale utfordringer og ressurser. Ved bruk av intervjuer av nåtidige beboere og utflyttere undersøker vi ulike former for inkluderende og ekskluderende mekanismer og grensene for disse. Når prosjektet benytter Svartlamon *som case*, betyr det at vi ikke bare søker kunnskap om denne bydelen spesifikt, men forsøker å utvikle generisk kunnskap

om hvordan alternative byutviklingsprosjekter som *Svartlamon* kan bidra til en god integrering mellom familier og individer som har mye ressurser og dem som sliter økonomisk, og/eller med rus/psykiatri, og/eller sosialt på andre måter. Casen er å oppfatte som noe mellom et «ekstremcase» som belyser et ytterpunkt i fenomener vi ønsker å undersøke (for eksempel dagnadsånd), og et «paradigmatisk case», som på mer teoretisk nivå gir innsikt i mekanismer som kan avdekkes (for eksempel inklusjon/eksklusjon) (Flyvbjerg 2004; Tjora 2017:42) Erfaringer fra prosjektet, som er formidlet gjennom denne rapporten, vil derfor ikke bare være grunnlag for innsikt i Svartlamon som sådan, men ha en intensjon om anvendelig forståelse av potensial for utvikling av boligsosialt arbeid på bydelsnivå.

Med *det boligsosiale* mener vi i denne sammenheng hvordan bomiljø kan bidra til større mulighet blant svakere stilte i samfunnet (økonomisk, sosialt) til både å mestre egen bosituasjon, til å finne sin plass i nærmiljø og bidra i dette, til å føle tilhørighet og selv bidra til fellesskap på flere nivåer.

Prosjektet konsentrerer seg om opplevelser fra beboere på Svartlamon, både dem som bor der i dag og fraflyttede beboere. Som sosiologer og antropologer er vi ikke bare interessert i en gjengivelse av deltakernes beretninger, men å utvikle en tolkning av deltakernes erfaringer i retning av en mer konseptuell forståelse. I denne rapporten presenterer vi resultatene på følgende måte: Kapittel 2 gir en kort beskrivelse over Svartlamon som nabolag og eksperimentområde. Kapittel 3 viser hvordan vi gått fram metodisk, med generering av kvalitativt materiale og hvordan vi har gjennomført analyse av dette. I kapittel 4, som er rapportens kjerne, går vi gjennom resultatene av analysen, som består av fire forskjellige innganger til å forstå Svartlamons bydelsfellesskap. Kapittel 5 avslutter rapporten med en diskusjon og refleksjon rundt problemstillingene, og med vekt på en konseptutvikling som bidrar til generalisering av prosjektets analyse. Vi viser også til hva slags større implikasjoner en satsning på slike bydeler vil medføre.

2. Svartlamon som case

Svartlamon vant bevaringskampen i 1998, etter mange års konflikt mellom eieren Trondheim kommune og Strandveien Auto AS som hadde etablert seg midt i bydelen. 1990-tallet hadde vært preget av husokkupasjoner og stor mobilisering blant større kulturpersonligheter i byen og resten av landet. I 1990 ble Svartlamon beboerforening stiftet for å intensivere kampen, som skulle fortsette utover så godt som hele dette tiåret. Etter kampen ble vunnet, ble bydelen etablert som Norges første «byøkologiske forsøksområde» gjennom et politisk vedtak i Trondheim kommune i 2001. Kommunen eier fortsatt det meste av eiendommene, men området forvaltes av *Svartlamon Boligstiftelse* og *Svartlamon kultur- og næringsstiftelse*, som drifter henholdsvis bolig- og næringsareal.

I dag bor det ca. 300 personer i bydelen, som omfatter omtrent 200 voksne og 100 barn; familier og folk som bor alene, i alle slags aldre og med alle slags ulike forutsetninger for et selvstendig liv. Selv om tiden med okkupasjoner er over, oppfattes Svartlamon av mange som en «alternativ bydel» i Trondheim og som en eksplisitt representant for byens «motkultur». Bydelen er kjent for kreativ utfoldelse, innen kunst og musikk og annen næring (Hammer 2018). Den er sentralt plassert i nærheten av Trondheim sentrum («Midtbyen») og består i stor grad av 2-etasjes trehus og 4-etasjes murgårder, som også ellers er karakteristisk for de drøyt 100 år gamle boligområdene som omkranser Midtbyen av Trondheim. En rekke større og mindre næringsarealer i bydelen har dessuten muliggjort næringsdrift, særlig tilrettelagt for kultur som scener og atelier/produksjonslokaler for kunstnere. En stor kulturbarnehage er også etablert, så vel som gratis gjenbruksbutikk og andre småbutikker, samt kafé/pub. I tillegg til den eldre bebyggelsen har det vært bygget nye boliger i området, med betydelig alternativ tenkning knyttet til materialbruk, gjenbruk, klimafotavtrykk og selvbyggerkonsepter.

I bydelens egen beboerundersøkelse fra 2009 (Hernes, Kupper, Nyland mfl. 2009) går det fram at beboere trives godt, men at det er mange utfordringer ved det sosiale miljøet og at framdriften innenfor alternativ by-, bolig- og næringsutvikling ikke er så god som ønsket. Mens enkelte gir uttrykk for at områdets mangfold skaper ulike miljøer som ikke kommuniserer seg imellom, oppfatter andre området som et lykkelig fristed for både store og små. Mange har flyttet til Svartlamon på grunnlag av beboermedvirkning, politisk/ideologisk tilhørighet og/eller sosiale nettverk og mange kan se for seg en framtid i bydelen med egne barn. Beboerne deltar i fellesaktiviteter og dugnader av sosiale og praktiske hensyn, men deltakelsen er skjevfordelt.

Svartlamon Boligstiftelse (ved daglig leder Kathrine E. Standal) mener at bydelen kan ha reddet folk som sliter med rus og psykiatri (som angst og depresjon) fra å ha «bikket under», fordi de blir kjent med naboene sine ved delte funksjoner som do/dusj og felles søppeltorg. På den annen side peker stiftelsen på at man også må rette et kritisk søkelys på om området kan ha bidratt til å legge til rette for negativ

utvikling for enkelte ved en for liberal holdning til rus og psykiske utfordringer. Normalisering av sosiale problemer kan ha flere sider.

I Trondheim kommunes evaluering av Svartlamon (2016) trekkes det fram at bydelen lykkes med å skape et særegent lokalmiljø for kunst og kultur, for bevaring av bebyggelsen og som boligsosialt tiltak. Ikke minst pekes det på at Svartlamon har en viss overføringsverdi for kommunal tjenesteproduksjon. Men kommunen trekker også fram betydelige utfordringer ved Svartlamon, som manglende nybygging, underpriset husleie, lite næringsetablering utenom de kommunalt støttede kulturnæringene, og generelt at kommunens utgifter har blitt betydelig større enn forutsatt. Det er verdt å legge til at kommunens evaluering skapte reaksjoner blant beboerne som mente at evalueringen hadde fokusert overdrevent mye på økonomiske og byggetekniske forhold, med en hang til å se sosialt liv som noe som skal kunne måles, standardiseres og kvantifiseres. Martine E. S. Hammer (2018) peker i sin mastergradsoppgave på at det ved evalueringen oppstår et paradoks ved at bydelen i en viss grad selv tvinges til å legitimere sin eksistens som byøkologisk eksperiment overfor kommunen med de samme kvantitative og tekniske premisser som eksperimentet implisitt stiller spørsmål ved.

3. Teoretisk utgangspunkt

Dette prosjektet tar utgangspunkt i et typologisk fellesskapsperspektiv utviklet i boka *Hva er fellesskap* (Tjora 2018), hvor fellesskap oppstår og vedlikeholdes ved seks flater, som samhold/solidaritet, som interaksjon, som identifikasjon, som kommunikasjon, som arbeid og som fysisk nærvær. I forbindelse med spørsmålet om inkluderende bydeler (altså bydelsfellesskap) kan fellesskapsmekanismer nyanseres innenfor følgende faktorer:

Samhold/solidaritet handler om hensyn til ressursvake individer/familier, tilrettelegging for disse ved lave krav til innsats eller økonomiske bidrag, at tilhørighet tas for gitt (mekanisk solidaritet) og/eller at man aksepterer ulike roller/funksjoner som utfyller hverandre (organisk solidaritet) (Durkheim [1893] 1964).

Interaksjon er knyttet til oppmerksomhet omkring hvordan individer i nærmiljøet bekrefter hverandre ved sosial interaksjon, det vil si hvordan den *sosiale responsiviteten* (Asplund 1987) ligger til grunn for den enes (selvsagte) anerkjennelse av den andre og hvordan ulike grader av *dramaturgisk lojalitet* (Goffman 1992) vil kunne generere forskjellige forståelser av akseptert samhandling i bydelen.

Identifikasjon som fenomen legger vekt på hvordan ulike kulturelle, ideologiske, politiske, smaksmessige og demografiske fellestrekk og forskjeller legger grunnlag for både vennskap og det motsatte, ved klikkdannelser, som *nystammer* (Maffesoli 1996) eller *forestilte fellesskap* (Anderson 1996). Kort sagt dreier dette seg om den ene gjenkjenner seg selv i den andre. I en nærmiljøsammenheng kan det tenkes at ulike former for *prospektiv identifikasjon* er relevant, hvor et områdes barn og ungdom trenger å gjenkjenne lokale voksne som ønskedige "framtidige jeg". En ungdom som sliter med sosiale problemer kan identifisere seg med folk i nærmiljøet som er eldre og som har håndtert lignende problemer med hell (for eksempel blitt en stor rockemusiker til tross for trøblete ungdomsår). På den annen side; en bydel med mange voksne som "sliter" (for eksempel innenfor rus og kriminalitet) kan gi uheldige forbilder for de unge, og vil skremme vekk de barnefamiliene som har andre boligalternativer.

Kommunikasjon: Relevant her er særlig bruken av sosiale medier og digital kommunikasjon som plattform for koordinering i nærmiljøet, opprettelse av Facebook-grupper, presentasjon av bydelen utad, etc. Et kommunikasjonsfellesskap (Delanty 2003) vil kunne formes – ikke minst innenfor den yngre generasjonen – for utvikling av nye *digitale kommunikasjonsflater* (Tjora 2011) for tilhørighet på nye måter.

Arbeid omfatter ikke bare lønnsarbeid, men også dugnad, frivillighet (Lorentzen og Dugstad 2011) og løselig sammenholdte arbeidsfellesskap eller "coworking-spaces" (Kvaløysæter 2015), og vekten vil her legges på det mangfoldige arbeidet som innenfor en bydel skal til for å «holde hjulene i gang» og hvordan dette koordineres

mellom velvillige ildsjeler og beboere som ikke har samme aktive forhold til å bidra lokalt på frivillighetens premisser.

Fysisk nærvær definerer det klassiske bydelsfellesskapet, men graden av sosial deltakelse vil avhenge av *passiare soner* (Tjora 2016) som inviterer til sosialt opphold og *interaksjonspåskudd* (Henriksen og Tjora 2014) som skaper grunnlag for sosiale møter («occasions») ut fra at folk er samlet på samme sted, såkalte «gatherings» ifølge sosiologen Erving Goffman (1963).

En slik sammensatt fellesskapstypologi danner en teoretisk plattform for prosjektet som er solid forankret i teorier om fellesskapsmekanismer og dessuten i de prosjektansvarliges tidligere forskning. Samtidig skal man være forsiktig med å forvente (en romantiserende) *alle løsnings letthet* som en implisitt side ved fellesskap. I en litt kjøligere realistisk tilnærming til byens sosiale muligheter har Aksel Tjora (2019) foreslått begrepet *segmental-selektiv samholdighet* som karakteristikk på byfellesskapet som frivillig valgt, men innenfor begrensede rammer. Den sosiologiske vinklingen må altså innta en nøktern forventning til byens – eller bydelens – sosiale potensial som sådan, samtidig med en bevissthet om sammenhenger mellom det sosiale og det fysiske.

4. Fremgangsmåte og metode

I dette prosjektet har vi benyttet kvalitativ metode som har som mål å forstå fenomener fra deltakernes ståsted (Kvale & Brinkmann, 2008). Vi er opptatt av hvordan samfunnsmedlemmene forstår («make sense of») verden rundt seg i interaksjon med andre, i en såkalt *fenomenologisk tilnærming* (Schütz 1970) og hvordan denne virkelighetsforståelsen får praktiske konsekvenser for folks handlinger (Thomas og Thomas 1928).

4.1. Dybdeintervjuer

Bruk av dybdeintervjuer er standardmetoden innenfor et slikt perspektiv. Her forsøker vi som forskere å få deltakere til å sette sine egne ord på hvordan de forstår sin verden. Det må understrekes at vi i slike intervjuer utelukkende kan utforske forhold som er knyttet til informantens subjektivitet, eller informanten som subjekt. Intervjuene handler likevel ikke om informantene som individer, men om de sammenhengene de inngår i og erfarer, og hvordan disse erfaringene kan brukes for å forstå sammenhenger utover informantene som individer. Dybdeintervjuene kan gjerne vare en time eller mer, men vi har også supplert vår undersøkelse med det vi kaller *spontane fokuserte intervjuer*, da i forbindelse med Svartlamodagen.

4.2. Spontane fokuserte intervjuer

Spontane fokuserte intervjuer er korte dybdeintervjuer som er konkretisert til å handle om det gitte fenomen som informanten utfører (Henriksen og Tøndel 2017), i dette tilfelle å delta på Svartlamodagen. Med spørsmål som: «Hva betyr Svartlamon for deg?» eller «Hvorfor er det viktig at andre får innblikk i hva som skjer i denne bydelen?» kan vi som forskere få en dypere innsikt i hvorfor beboere ønsker å åpne opp Svartlamon for folk utenfra. Metoden gir rom for refleksjon med relativt få spørsmål, den tar også hensyn til deltakernes tid og er treffsikker (gyldig) siden deltakere velges ut på bakgrunn av pågående handling eller tilstedeværelse.

4.3. Gjennomføring av intervjuer

Intervjuene ble utført i mai, juni og juli 2019, med et totalt antall på 26, fordelt på følgende måte mellom de ulike gruppene av deltakere:

- 6 spontane dybdeintervjuer på Svartlamodagen den 25. mai 2019
- 11 dybdeintervjuer med nåværende beboere
- 6 dybdeintervjuer med fraflyttede beboere
- 3 dybdeintervjuer med personer som driver med næring på området

Temaene som ble tatt opp i intervjuene er konsentrert rundt hvordan det opplevdes og være beboer på Svartlamon, hvor vi har stilt spørsmål som: «Kan du si noe om hvordan det er å bo så tett på naboene sine?» og «Hva tenker du om nivået av engasjement i bydelen?» Dybdeintervjuene er blitt gjennomført av Martine E. S. Hammer, og hatt varighet på mellom 25 og 105 minutter. De spontane intervjuene er gjort av Maia Minde og Ida Marie Henriksen, og har som nevnt vært mer konkret knyttet til Svartlamodagen, med lengde på 6-30 minutter. Alle informantene var over 18 år og samtykket til at vi kunne ta opp intervjuet på diktafon. Komplette intervjuguider er lagt ved rapporten (vedlegg 1, 2 og 3).

I tillegg til intervjuene har vi utarbeidet og gjennomført en kvantitativ nettbasert beboerundersøkelse som både nåværende og tidligere beboere har svart på. Denne ligger utenfor rammen av det prosjektet Husbanken har gitt støtte til, og derfor også utenfor denne rapporten.

4.4. Behandling av data og analyse.

Lydopptakene ble transkribert og anonymisert i de tilfeller der navn var blitt nevnt i intervjuet. Deretter kodet vi intervjuene ved bruk av dataprogrammet HyperRESEARCH, hvor vi bevarer innholdet i intervjuene, men reduserer volum, ifølge en såkalt stegvis-deduktiv induktiv (SDI) tilnærming (Tjora 2017). Målet med koding her er tredelt: (1) å ekstrahere essensen i det empiriske materialet, (2) å redusere materialets volum, og sist, men ikke minst (3) å legge til rette for idégenerering på basis av detaljer i empirien. Et kjennetegn ved SDI-modellens induktive empirinære koding er at den skal ligge svært tett på empirien og gjerne bruke begreper som allerede finnes i datamaterialet, såkalte «innfødte begreper». Poenget er at kodene skal ligge tett på deltakerutsagn og ivareta det helt spesifikke i materialet.

Kodene er potensiell kilde til å generere idéer som er tett forankret i empirien, i tråd med et induktivt premiss, hvor man bør unngå *premature konklusjoner*. Kodene er kun utviklet fra data, og ikke fra teori, hypoteser, forskningsspørsmål eller fra planlagte temaer (for eksempel i en intervjuguide) og nettopp derfor kan de bli tallrike. I vårt tilfelle generte vi 694 tekstnære koder fra de 26 intervjuene. Disse kodene har vi deretter sortert i forskjellige kodegrupper som inneholder samme tematikk.

Denne rapporten er konsentrert til fire slike grupper, som da utgjør analysens tema: (1) sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser, (2) relasjoner og samhandling, (3) medvirkning og selvbestemmelse og (4) performativ boligpolitikk. Disse kodegruppene danner strukturen for neste kapittel.

5. Resultater av den empiriske analysen

I dette kapitlet («analysen») konsentrerer vi oss om fire aspekter; sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser, relasjoner og samhandling, medvirkning og selvbestemmelse, samt performativ boligpolitikk. Kapitlet er i all hovedsak basert på en induktiv nærhet til det empiriske nivået heller enn en teoretisk styring. I det avsluttende diskusjonskapitlet tar vi et tydeligere teoretisk og konseptuelt grep.

5.1. Sosiale aktiviteter og fysiske møteplasser

Den danske arkitekten Jan Gehl (1971) har jobbet i flere tiår med tilrettelegging av urbane møteplasser. Hans studier viser til at de fysiske strukturene både kan legge til rette for, men også avvise sosiale møter. Gehl deler nabolagsaktivitet inn i tre kategorier: *nødvendige*, *valgfrie* og *sosiale*. De nødvendige aktivitetene i et bomiljø er knyttet til helt nødvendige ærender man gjør i bomiljøet slik som å gå med søpla, hente posten eller gå på butikken. Valgfrie aktiviteter handler om muligheten til å oppholde seg en plass uten at det er spesifikke behov som tilsier oppholdet. Eksempler kan være at man oppholder seg på benker plassert i fellesområder eller lener seg mot en vegg idet vårens første solstråler titter frem. De sosiale aktivitetene innebærer hendelser som felles grilling, dugnad eller fester, for å nevne noen eksempler. I vår analyse av Svartlamon utgjør disse tre kategoriene av aktivitet i bomiljøet en god optikk for å undersøke fysisk tilstedeværelse.

En miks av nødvendige og sosiale aktiviteter

De nødvendige aktivitetene handler om å hente post eller å gå med søpla, men også om deling av boligfasiliteter som bad eller vaskemuligheter. Av boligstiftelsens 155 leiekontrakter, er det kun 28 som har eget bad. Flere benytter seg også av dusjen på boligstiftelsens kontor. At mange slike nødvendige aktiviteter må foregå utenfor boenhetene gjør at beboere som har samme rutiner gjerne møter hverandre på mer eller mindre daglig basis. Dette legger grunnlaget for gjenkjennelse, bekjentskap og muligens vennskap.

På Svartlamon er det i tillegg en god miks av valgfrie og sosiale aktiviteter. Tilgjengelige og lokale møteplasser slik som Ramp pub & spiseri, slanghagen, gratisbutikken, Ivar Matlaus bokkafé, barnehagen, alle hagene og bakgårdene, og frihetsparken blir fort sosiale møteplasser ved at det oppstår arrangementer som impulsgrillinger. Nila forklarer det slik:

jaja, sommeren her er jo helt legendarisk, det er så, du glemmer at du har venner i andre deler av byen, for det er bare å gå ut døra så skjer det noe. (Nila).

De fysiske strukturene på Svartlamon gjør området fleksibelt og åpent for å lage nye impulsmøteplasser, som bål plass mellom husene eller et grønnsaksbed, eller

en impulsiv hendelse som en konsert. Alle hager og uteområder er felles for alle beboerne. Muligheten for valgfrie fysiske møteplasser og sosiale møter er mange på området. Som flere av beboerne har beskrevet det, er det bare å gå ut døra og se om det er noen som holder på med noe; snakke med hverandre om løst og fast, eller for eksempel hjelpe til med å bygge noe - holde en planke mens en annen svinger hammeren.

Dugnad og engasjement

Dugnadsengasjement er en del av bydelen. Husleien på Svartlamon er lav fordi grunntanken er at beboerne skal bidra med dugnadsbasert vedlikehold innenfor arbeidsområder de selv mestrer «i bytte mot» lavere husleie. Det er også en uttalt praksis på ikke å føre dugnadstimer for å vise hva man har gjort, noe som også inkluderer deltakelse i ulike organiseringsgrupper, som driftsgruppa, flytte- og koordineringsgruppa. Gjennom våre intervjuer er det flere av beboerne som er usikre på hva som egentlig er forventede dugnadstimer, men de er alle klar på at alle skal delta på det nivået de klarer.

Men Svartlamon er jo også et sted som har på en måte rom for de som, for eksempel folk som sliter med psykiske ting, og som ikke klarer på en måte å engasjere seg så mye (Frigg).

Dugnadsaspektet gir mange grunner til å delta i forskjellige prosjekter, og det gir også en inngang til Svartlamons fellesskap. Gjennom dugnad blir man kjent med hverandre¹. Samtidig er det alltid noen som ikke deltar, men det finnes ikke noen formelle sanksjoner for dem som ikke møter opp. Dugnadsinnsats er en forutsetning, men det handler også om friheten i området – at man har lov til å velge bort fellesskapet også.

Jeg så definitivt dette dugnadsaspektet, det var det jeg likte med Uffa også – fellesskapet og det å gjøre ting selv. Så det var jo det som gjorde at dette var attraktivt også. Det å være med på et fellesskap og være med å bestemme hvordan du vil ha det selv rundt deg (Tabita).

Dugnaden innebærer mye, blant annet handler det også om å ta vare på de byggene man bor i, og passe på at de ikke forfaller. Siden bygningene er kommunenes eiendom under beboerforeningens forvaltning, handler vedlikehold og reparasjon av «egen» leilighet (det vil si den man bor i) om en investering i området og ikke bare for seg selv.

Og så tar det to-tre år å male ferdig huset, så er det forståelse for det. Man trenger ikke gjøre alt perfekt, eller gjøre det like raskt som utenfor. Men så er det jo veldig trist også, da, for det er jo ikke så fint å se på.. og så tar kanskje folk bilder av det

¹ Som påpekt av Tian Sørhaug (1989) handler dugnaden ikke bare om arbeid, men også om å bringe sammen folk (se også Tjora 2018: 29, 110-111))

når de kommer hit. Men det blir jo mer arbeid når ting ikke blir ferdig, og så råtner det og så blir det ikke gjort ordentlig (Janne og Jim).

Dugnadstimene som legges i området varierer fra person til person. Noen ganger gir man mye i noen år og så blir det mindre i andre. Utfordringen blir i sjiktet mellom vedlikehold som må gjøres og frivillighet, slik som Janne og Jim peker på her. Det at man ikke får gjort ferdig et vedlikeholdsprosjekt man har begynt på, kan på sikt skape mer arbeid og større kostnader. Balansen mellom hva som kan vente og hva som må gjøres umiddelbart er også avhengig av kompetanse for det man holder på med.

Personlige ferdigheter som innpasskriterier

De som bor på Svartlamon har kommet inn med ulike erfaringer, kunnskaper og ferdigheter, men bomiljøet gir også muligheter for at beboerne kan lære nye ferdigheter og ta del i miljøet ved å bruke de ferdighetene de allerede har. For å flytte inn i bydelen må man sende en søknad til *Flytte- og koordineringsgruppa* (Flyko), og får da muligheten til å presentere hvilke ressurser man kan bidra med til området. Ferdighetene kan variere fra sosiale til helt praktiske ting slik som å lodde, sveise, male med linolje, jobbe med databaser, snekre, eller drive med organisasjonsarbeid, konflikthåndtering og annen sosial kompetanse. De forskjellige ferdighetene gir innpass i ulike deler av miljøet og fungerer som interaksjonspåskudd (Henriksen og Tjora 2014) ved at den ene må henvende seg til den andre for å få kompetent hjelp. Kunnskaper og ferdigheter skaper med andre ord grunnlag for innlemmelse av innflytterne i området, som videre kan bygge et grunnlag for det sosiale miljøet.

Savnede møteplasser

Da vi spurte de som bodde der om hva de følte manglet i området, var det delte meninger om det viktigste. Det kunne handle om praktiske mangler slik som at det er lite rullestolvennlig og dårlig for de som har lavere funksjonsgrad eller et ønske om felles do- og dusjfasiliteter som var tilgjengelig for alle. Et badehus er ønskelig siden dusjen på beboerforeningens kontor er hyppig brukt hver dag.

Aktiviteter i nabolaget er også avhengig av vær, vind og årstider. Svartlamon er (som andre nabolag i Trondheim) mindre aktive når høsten og vinteren nærmer seg. Flere trakk fram at det var få møteplasser på vinterstid som ikke var knyttet til næring eller konkrete virksomheter (som Ramp og gratisbutikken). En storstue som kunne fungere på tvers av alder og interesser, hvor man kunne hatt for eksempel øvingsrom, hobbyrom, treningsrom og lekerom var et ønske som kom frem. Eda beskriver det slik:

Det som hadde vært kult å ha hatt på det badehuset uten Jesus – kall det svarthuset, nei, jeg skal tenke litt på navn – hadde vært en god stue, kanskje et hobbyrom, en hobbyavdeling og en sånn barneavdeling, for litt sånn mindre barn, og et lite treningsrom, jeg tenker da har du jo en sosial arena. Noen er der med

ungen sin, noen er der for å løfte litt vekter, noen er der bare for å se en film eller lese litt i et blad, fritt fram (Eda).

Eda viser til det flere trekker frem, at det trengs en møteplass innendørs hvor man bare kan henge. Når boligene blir små, er det godt å ha alternative plasser å oppholde seg – og med delte fellesarealer ville det være en mulighet. En slik møteplass må komme nedenfra og bygges av dem som skal bruke den slik at de får eierskap til den. Malin viser hvor viktig dette er ved å reflektere over hvorfor ungene på Svartlamon ikke var interessert i ei barnebrakke.

Den brakka som står der for eksempel, den ble satt opp for at ungene skulle ha noe sted å være, men så mista alle ungene interessen. Og så kan du jo si da at det er en kjempeflott tanke. Her har dere ei brakke, men hva så, vi vil henge i trærne [ler]. Da var de voksne inne her med en ovenfra-og-ned-styrt handling, men hvis ungene hadde funnet brakka selv, og begynt å være der, så hadde det kanskje vært ei ordning. Men det blir ikke noe barnebrakke, det er ingen som vil holde på med den. (Malin)

Malin viser her hvor viktig det er at tiltakene kommer nedenfra av dem som skal bruke dem. De voksne vet ikke nødvendigvis hva barna vil ha. Nedenfra-og-opp-perspektivet er det som skaper engasjementet og som gjør at folk blir med. Hvis tanken om en storstue for fellesskapet skal settes ut i live, må den planlegges og bygges av fellesskapet.

5.2. Relasjoner og samhandling

Et helt sentralt aspekt ved bydelen er det nivå av relasjoner og samhandling som utvikles. I denne delen beskriver vi dette, med vekt på mangfold, oppvekstmiljø og betydningen av nærhet.

Mangfold og takhøyde

Foruten å være et byøkologisk forsøksområde hvor fokuset på vedlikehold, gjenbruk og eksperimentell bygging står sterkt, er nok Svartlamon først og fremst et boligområde hvor engasjerte beboere lever tett på hverandre – på godt og vondt.

Det føles, ja, bra å ha naboer rundt seg som er venna dine i tillegg, og at det skjer ting her, du kan aldri kjede deg på Svartlamon, alltid noe du kan engasjere deg i, og ting du kan starte opp. (Frigg)

Begrepet *mangfold* blir hyppig brukt blant beboerne, selv om ikke alle er enige om hvilken type mangfold det er snakk om. Da vi stilte spørsmål om bruken av dette ordet, var ofte reaksjonen at det nettopp *ikke* var spesielt stor variasjon i beboermassen.

[En] kan jo tenke på mangfold på måten at dem, eller mange som bor her er litt annerledes enn mainstream-folk, men man er jo ganske lik på et vis likevel, da. Det er jo litt [...] sånn frika, halv-frika, ja. Det er jo ikke sånn kjempevariasjon, sånn sett.

Det er jo flere som har kalt Svartlamon for Norges hviteste bydel, så det er jo – selv om det er jo noen med annen bakgrunn som bor her, og, men det jo veldig, det er ganske hvitt, da, det er det jo (Ester).

Svartlamon har kanskje ikke så stor variasjon hva angår etnisitet, og må også kunne sies å være relativt samstemte hva angår ideologi og politisk tilhørighet.

Det er masse forskjellige folk, med forskjellige bakgrunner. Men likevel trekker vi jo mot mye av det samme, eller den samme tanken da, med mindre forbruk og mere fellesskap og det å ha spesielt lave husleier så man har tid til å gjøre andre ting. Svartlamon har jo.. oppfostra skal man si.. ja, men i hvert fall, mange kunstnere og musikere som kanskje ikke hadde hatt tiden til å holde på med det hvis de hadde måtte jobbet i en hundre prosent jobb da (Mads).

Det legges likevel vekt på at beboermassen ikke er fullstendig homogen, men at man finner ulike typer mennesker, med ulik bakgrunn, utdanning, ressurser og ferdigheter. Flere trekker også fram at det eksisterer stor aksept for å komme med sin personlige mening i diskusjoner. Som Isa skisserer under, opplever beboerne å møtes på tvers av hvor de er i livet, på tvers av utdanningsnivå, hobbyer og ferdigheter; dette oppleves som en styrke ved Svartlamons sosiale fellesskap.

Det er jo en av de tingene jeg liker best med å bo her, at du blir kjent med veldig mye forskjellige folk som kanskje ikke har den samme bakgrunnen. Før var jeg jo i en veldig studentboble der folk har de samme referansepunktene og samme type hverdag. Men nå kjenner jeg folk som både har barn og jobber med forskjellige ting, eller kanskje ikke jobber. Så det synes jeg er spennende; det åpner for andre typer samtaler. Man må møtes på andre punkter da, andre kontaktpunkter enn bare jobb eller.. ja, sånne ting (Isa).

Takhøyde er således kanskje et bedre ord å bruke om det sosiale fellesskapet på Svartlamon. Det er stort fokus på at folk skal kunne ha lov til å være seg selv og at man ikke dømmer mennesker utfra hvor stor lommebok de har eller hvilke andre ressurser de har å stille opp med. Grunntanken er at man gjør det man kan og får til, og så lærer man resten av hverandre.

Jeg synes det er så fint at jeg møter folk som er i en annen alder, annen utdanning, som har andre livsvilkår i det hele tatt, som kanskje bor her for å spare til å kjøpe seg leilighet mens andre bor her fordi de ikke har råd til å bo noe annet sted. Noen bor her fordi de synes det er artig å delta og være en del av et fellesskap, deriblant gjør jeg det. Noen gjør ikke det. Der er det en forskjell, og det synes jeg er godt. Noen ganger må man møte seg selv i døra, rett og slett (Inger).

Som nevnt ovenfor er de fysiske så vel som de sosiale møteplassene sentrale for beboerne på Svartlamon. Det er disse hyppige møtene dem imellom som utgjør det sosiale livet i bydelen, og som legger til rette for ulike prosjekter og samarbeid. Når beboerne møter naboene såpass ofte, får de nødvendigvis innblikk i hverandres hverdagsliv i større grad enn i mange andre bydeler.

Jeg syns det er helt greit at jeg hører litt sånn tung hiphop bass i underetasjen eller at noen spiller tv-spill eller ser film eller at det ljome litt syns jeg er greit, men det er jo ikke for all, noen må jo ha det helt stilt for å få sov og så videre, så jeg her nå litt heldigstilt som har ganske høy terskel for sånne ting. Jeg syns jo det er et pluss

egentlig, jeg er ikke redd for at jeg blir liggan dau i tre uka før noen finner meg – det kommer ikke til å skje – tar tolv timer maks. Så nei, jeg syns det er veldig greit, jeg syns det blir kjedelig og litt ensomt når han i etasjen under reiser. [...] Han er ofte i Asia i månedsvis på vinterstid, jobber trekvart år og så reise han tre måneder [...], og da blir det litt kjedelig når det er stilt, så jeg liker å ha folk rundt meg, ja, liker å hør at jeg ikke er alein rett og slett. (Gustav)

Det kan være litt vanskelig å komme inn i det sosiale miljøet hvis man ikke har tilknytning til det fra før, men flere sier at når man først har fått innpass, så er man innafor. Gjennom de ulike møteplassene, og at beboerne treffes titt og ofte mellom husene, ute på gata og gjennom delte fasiliteter, oppdager man fort hvem som bor i bydelen og hvem som ikke «tilhører» området.

Når jeg går rundt i nabolaget her, så hilser jeg jo på alle jeg kjenner. Jeg vet ikke nødvendigvis om dem bor her. Jeg kan ikke ansiktet og navn på 250 stykker, men jeg hilser uansett, jeg, om man bor her eller ikke. Jeg tenker det er koselig for de som ikke bor her. Så kan de gå gjennom Svartlamon og så er det noen som hilser på dem og smiler til dem, også kommer dem hjem til sitt eget nabolag og går opp i blokka si, og så er det ingen som sier hei i trappa. Så det sosiale aspektet, det å bli anerkjent «hei, jeg eksisterer, det gjør du også, det er kult». (Tabita)

Dette med å bli sett understreker flere av dem vi har snakka med som viktig for at nabolaget skal oppleves som trygt og godt. Det skal være rom for at beboerne skal kunne være seg selv – på godt og vondt. Slik beskriver tidligere beboer Åsmund det:

Jeg tror det er veldig mange som bor nede her som lever mye mer verdige liv ved å bo her nede enn ved å bo en annen plass. Endt opp på institusjon, eller blitt veldig ensomme, sånne type ting (Åsmund).

Janne sier at det må være rom for å rakne litt:

Jeg vet ikke om folk tar vare på hverandre fordi vi er naboer liksom, men mer fordi vi er venner. Men det å ha aksept for at folk rakner er jo en måte å ta vare på hverandre det også (Janne).

Å ta vare på hverandre og å ha aksept for at naboen kan slite med for eksempel sosial angst, er noe flere trekker fram som positivt. Beboerne er tydelig opptatt av at psykisk helse ikke skal være et tabu, men en naturlig del av samtalene rundt hvordan man fungerer sammen. Beboerne skal kunne føle seg trygge på naboene sine og i den bydelen de bor i. Nåværende beboer Tord sier det på denne måten:

Jeg tenker at vi gjør veldig mye annerledes enn andre bydeler, men det er jo ikke noe vi gjør, det er jo bare sånn vi er... (Tord)

Takhøyden for at folk har ulik bakgrunn og stiller med forskjellige ressurser er høy på Svartlamon. Det ligger til grunn en tanke om at ikke alle trenger å gjøre det samme eller like mye for å bli akseptert, men at alle bidrar med den kompetansen og kapasiteten de har, og innenfor den tiden hver enkelt har til rådighet.

Barn og unge

Enkelte beboere fremhevet særlig oppvekstmiljøet som godt på Svartlamon.

Det er lett å spørre også, om, ja, nå har jo jeg to unger, da, men hvis at jeg hadde hatt én unge, så hadde det ikke vært noe problem for meg å ha sendt en melding til noen andre som hadde unger og spurt: «Kan du passe på Lotta en times tid?», liksom. Og så bare sendt henne bort til dem. Nå er jo mine ganske små, da, men jeg vet at det har brukt å ha vært sånn tradisjonelt, så er det jo sånn at ungene her springer jo bare litt sånn mellom husene. De får jo mat overalt og selv om hun springer av gårde, så er det alltid noen voksne som har sett dem, eller, så det er ikke noe vanskelig, alle liksom følger litt med hverandre (Carol).

Fordi Svartlamon prøver å holde bydelen så bilfri som mulig, og fordi naboene treffer hverandre i så mange forskjellige sammenhenger, har beboerne oversikt over hvem som bor hvor – både voksne og barn. Dette gjør det mulig for foreldre å slippe barna ut og la dem springe rundt fritt.

Barna benytter seg av barnehagen som lekeplass, men er ellers ofte å finne i en liten skog med trehytte og slenghuske, som populært går under navnet «Slængbogen» (som ikke må forveksles med slangbogen – bydelens felles grønnsakshage).

Som tidligere nevnt kan det være vanskelig å legge til rette for møteplasser for barn og unge hvis de ikke selv er med i prosessen med å utvikle dem. Flere av dem vi intervjuet mente at det kanskje var mangler særlig når det kom til aktiviteter for de eldre barna, men med erfaringene med «barnebrakka», nevnt tidligere, skjønner man at ungdommen selv må komme på banen for å lage møteplasser hvis de selv mener de trenger det.

Et fåtall av dem vi intervjuet uttrykte skepsis til at barn på området en gang iblant ble eksponert for fulle eller rusa voksne, men de aller fleste anså ikke dette til å være et for stort problem. Som Tord reflekterer over nedenfor, er det ikke nødvendigvis slik at folk ruser seg noe mer på Svartlamon enn i andre bydeler eller i andre miljøer. Kanskje er det mer akseptert, derimot, men som barnefar synes han ikke det er et problem så lenge man kan si fra hvis det blir for mye.

Jeg vet ikke om det er noe mye mer rus her enn andre steder, men det er helt klart en større aksept for andres rus her enn andre plasser, og det mener jeg at er positivt så fremt man kan si ifra hvis det er for mye, og som småbarnsfar så har jeg ingen problemer med at sønnen min møter folk som har, er fulle eller et eller annet, fordi at det er ikke noe farlig for han, folk er jo ikke noe farlige bare fordi at dem har drukket fire øl eller ti øl. Så jeg tror nok ... jeg tror at den aksepten for rus på Svartlamon er noe positivt på mange måter, men det er jo først og fremst, jeg opplever at det gjelder for folk som ikke bor på området og det er folk som sliter med forskjellige ting som er på området. Og det at de har en plass der de kan være, der de ikke blir sett ned på og der de får akkurat samme hei som alle andre det tror jeg er verdifullt for dem og for oss som bor her sånn sett og da (Tord).

Det er ingen tvil om at det vil kunne være mange ulike opplevelser når det kommer til barn og rusede personer i nærområdet. Tord sin opplevelse kan ikke generaliseres, men peker på behovet for en mer nyansert forståelse av slike

situasjoner og ikke bare som et problem men også som en barnets forberedelse til det sosiale livets mange sider.

Nærhet og hverdagsliv

I den kvantitative spørreundersøkelsen fikk beboerne spørsmålet «Hvor godt føler du at du kjenner naboene dine på en skala fra 1-5, hvor 1 er svært godt og 5 er svært dårlig?» Av de 100 nåværende beboere som besvarte dette spørsmålet svarte 23 % at de kjente naboene sine svært godt, 18 % godt og 33 % midt imellom, 16 % dårlig og 10 % svært dårlig. På spørsmålet «Har du fått varige vennskap med andre beboere (både nåværende og utflytta)?» svarte 94 % av dem ja. Selv om det er vanskelig å tallfeste slike opplevelser presist, gir dette likevel en indikator på at Svartlamon preges av mange nære fellesskap, nære enn hva man vil forvente av naboskap generelt.

Flere beboerne vi har intervjuet beskriver på ulike måter at det oppleves meningsfylt å ta del i hverandres liv. Mange bor tett på naboene sine i trange leiligheter med tynne vegger, som Janne skisserer her:

En annen ting jeg synes er veldig morsomt, det er at man får ta del i hverandre sine liv – gjennom at det er lytt i husene. Det synes jeg er veldig koselig. Man hører liksom at naboene er glad i hverandre, eller nå krangler dem og har en litt vanskelig periode, uten at man nødvendigvis trenger å snakke med dem om det eller ta stilling til det på noen måte. At det blir litt sånn.. «ja, der var det litt av deres liv». Det lekker litt hverdag gjennom etasjene. Det er fint (Janne).

En beboer uttalte at «det viktigste vi produser på Svartlamon er hverdag», og vektla at Svartlamon tross alt for mange bare et sted å bo – kanskje fordi det er det eneste stedet de *kan* bo.

Når beboerne kjenner hverandre så godt, er det kortere vei til å starte opp prosjekter sammen, og slik «bygges» Svartlamon stadig som prosjekt og som nabolag. Slik beskriver en av beboerne som har vært med på selvbyggerprosjektet Eksperimentboligene:

I selvbyggingen er det ikke bare sånn at du bygger husene, men du bygger jo et nabolag mens du holder på også. Så vi kjenner hverandre veldig godt og det er veldig naturlig for oss med felles... og å ta i et tak (Malin).

Potensialet for å bli kjent med naboene er betydelig med så mange møteplasser og grunner til å oppsøke disse. Delingskulturen på Svartlamon oppstår således fordi folk kjenner hverandre; beboerne bytter og deler på alt fra selskapskjoler til boligfasiliteter.

5.3. Demokratiske prosesser

En vesentlig side ved organiseringen av Svartlamon er den brede deltakelsen i beslutninger om bydelen. Dette styrkes av en felles kamp, organisert beboermedbestemmelse og en utpreget møtekultur.

Ytre krefter og felles kamp

Da Svartlamons beboere og andre engasjerte kjempet mot Trondheim kommune og Strandveien Auto A/S på 1990-tallet for å bevare de rivningstruede husene, opplevde de at en *ytre fiende* ga dem et større samhold og mer tilhørighet til bydelen (Hammer 2018). Selv om de vant kampen i 1998 og samarbeidet med kommunen må kunne sies å ha fungert bra, er det fortsatt en del skepsis til «ytre krefter» blant dagens beboere.

Først så har du det store monsteret kommunen som vi kjempa imot, der punkerne og frikerne og alle var enige om ett mål: bevar! Men når du fjerner det, så imploderer jo hele slike samfunn litt. De trekker seg inn i seg selv. Vi merker jo at en stor del av interne konflikter dukket opp da vi vant kampen, og det hadde vi ikke hatt før (Søren).

Å ha en felles kamp å samles rundt, og det å stadig være skeptisk til kommunens eller andre eksterne aktørers involvering i området, har hatt en tydelig stabiliserende funksjon for Svartlamons interne sosiale miljø.

Nå mener jeg jo ikke at man må ha en fiende for å få det til å gå rundt her, men man må i hvert fall ha et slags felles mål, da. Og et felles ønske om å skape noe bra (Kine).

Til tross for skepsisen, er det ønskelig med et godt samarbeid – særlig på vedlikeholdsfronten. I 1947 ble bydelen regulert til industri, og fram til mot slutten av 1980-tallet, da første «kull» av dagens beboergruppe begynte å flytte til området, sto husene nesten fullstendig uten vedlikehold (Hammer 2018). Dette betyr at mye av arbeidet med husene er relatert til tidligere tiders forsømmelse.

Og så ønsker jeg meg at vi skal bli enda bedre på å fikse husene, og så ønsker jeg at kommunen skal inn og på en måte bidra med vedlikeholdsetterslepet (Eda).

Det er en skepsis blant beboerne som er knyttet til kommunens rolle som eier. De vil ikke at kommunen skal kunne bestemme hvordan Svartlamon skal fungere rent ideologisk og ønsker ingen innblanding i hva de skal kunne gjøre av eksperimentering innenfor rammene som et «byøkologisk forsøksområde». Svartlamons beboere ønsker å være så frie som mulig. Samtidig kjenner beboerne sin egen begrensning og anerkjenner at for at husene skal kunne vare, må kommunen inn og hjelpe til med vedlikeholdsetterslepet.

«Styr og stell»

«Organisasjonen» Svartlamon er en slags hybrid. Beboerforeningen med sine allmøter, årsmøter, temamøter og månedlige beboermøter prøver så langt det går å opprettholde en flat struktur med mål om mest mulig konsensus. Men med ca. 300 beboere kan det være krevende arbeid.

Det er jo så mye rar organisering. Noe skjer jo uten organisering.. eller uten å gå innom store organer. Noen lager veldig mye bråk bare ved å gå via store organer. Jeg vet ikke, jeg liker jo litt kaos og den flate strukturen (Brandalv).

Men siden ikke alle 300 beboerne engasjerer seg på samme måte og like mye, vil det ikke være mulig at alle skal bestemme like mye hele tiden.

Når det er flat struktur, så betyr det i praksis ofte aktiviststyring, at den som engasjerer seg mest ender opp med å bestemme veldig mye (Åsmund).

Likevel har det siden de første retningslinjene ble skrevet ned, vært stort fokus på beboermedbestemmelse, og at man ønsker at beboerne skal føle at de er med i prosessene som omhandler deres egne liv.

Så da var det jo mye av de første gruppene ble satt opp for å drifte boligstiftelsen. Da satt vi jo i bussen til en beboer for å prøve å skrive ned politiske retningslinjer for beboerne som skulle bo her. Det var kjempevanskelig. Og det var jo kjempemasse uenigheter.. «nei, det skal ikke stå der, men det skal stå der». Det er jo det samme som skjer i dag i de forskjellige gruppene også. I et slikt samfunn som det her, så tror jeg det er uunngåelig, fordi alle sammen skal høres (Søren).

Til syvende og sist er det de som møter opp som får være med å bestemme. Hvordan dette fører til et slags hierarki innad i en ellers flat struktur skal vi komme tilbake til i diskusjonskapitlet til slutt.

Med dette konsensus- og medbestemmelsesprinsippet går beslutningsprosessene langsomt. For at det månedlige beboermøtet skal være vedtaksdyktig, er man etter reglene avhengig av at minst 20 beboere møter opp. Er man ikke mange nok, må man utsette saken én måned og håpe at det dukker opp nok folk da. Dette kan oppleves frustrerende både for beboerne selv, men også for eksterne aktører som ønsker å samarbeide med Svartlamon.

Møtekultur og medvirkning

En utpreget møtekultur og forventning om medvirkning og interesse har noen åpenbare utfordringer.

Jeg hadde nok veldig mye mer fordommer. Jeg syntes det virka veldig tungvint med disse allmøtene og beboer.. Men jeg synes det fungerer veldig fint. (Malin)

Som Malin her signaliserer kan det for utenforstående virke tungvint og tidkrevende å arbeide sammen i den formen man gjør på Svartlamon.

Hvis man skulle kjøre flat struktur, konsensus og sånne type ting, det er en vanskelig styreform, og det er alltid møteplagere som tar altfor mye plass. Det fører til at folk går lei, møtene blir for lange. Det gikk opp og ned, engasjementet,

hele tiden. Det er ikke å forvente at alle som bor her skal være hyperengasjert i ting heller (Åsmund).

Man kan heller ikke forvente at møteformen er noe alle beboerne er fortrolig med å delta i. Heldigvis har Svartlamon mange ulike møteplasser og fora hvor ens stemme kan bli hørt.

Det er jo mange som ikke klarer å snakke i forsamling, det ville jo være urimelig å forlange at man skal komme og syns ting i plenum, da er det like greit å sitte i en bås på Ramp og snakke med noen, og så kanskje hvis man er fire stykker som sitter i en bås på Ramp og diskuterer noe som har med Svartlamon å gjøre, og bare én av dem stiller på beboermøte, så vil meningene til de tre andre på en måte bli målbart mer eller mindre da, man påvirke jo tankeprosessene til de som faktisk går på de møtene da og tar den jobben der (Gustav).

Medbestemmelse og medvirkning står sterkt i Svartlamon beboerforening. Som beboeren Mads sa, «Det handler jo om hverdagen vår, det handler om lokaldemokrati, handler om å ta avgjørelsene i småskala». Hvis man virkelig skal kjenne på eierskap til «prosjektet Svartlamon» virker det å være nødvendig at prosesser går «sakte» - at det også ligger en kvalitetssikring i det.

Men så må det gjøres i et tempo som er forenelig med plassen, der alt gjøres med gode prosesser og som tas gjennom – når det skal bygges ting, så må det gjennom beboermøter og planlegginger og, sånn at det blir ordentlig. Og sånn at folk er med på det og er positiv til det, så vi slipper sånne diskusjoner etterpå om er det huset for dyrt, er det for stygt, er det for høyt, er det for lavt, er det, passer det inn. Vi kan ikke ta de prosessene i etterkant og være etterpåkklok. (Mads)

Tempoet er med andre ord avgjørende for om beboerne på Svartlamon kjenner eierskap til det som foregår av prosjekter i bydelen – enten det igangsettes av dem selv, eller det er eksterne aktører som ønsker å benytte Svartlamon som case eller samarbeidspartner, som jo skjer titt og ofte.

Svartlamon har holdt på med beboermedvirkning i tredve år, og kan således sies å være eksperter på slike prosesser. Dette er ifølge tidligere beboer Kine helt nødvendig for engasjementet, «der folk blir invitert inn og får være med å påvirke, der skaper man engasjerte beboere også» (Kine). I diskusjonsdelen skal vi se videre på hva som skjer når en «tungvint» konsensusbasert aktør som Svartlamon møter en hierarkitung aktør som Trondheim kommune.

5.4. Performativ boligpolitikk

Denne delen består av to deler. Den første delen handler om hvordan Svartlamon tilbyr resten av byen en mulighet til å bli kjent med området gjennom Ramp og den næringen som eksisterer i området. Den andre omhandler Svartlamon som eksempel på en alternativ boligpolitikk hvor alle de som bor i området, med unntak av de som bor i mikrohusene, bussene og bilene, leier bolig av stiftelsen. Området viser en leiestruktur som kunne vært mer bærekraftig og forutsigbar om kontrakten med kommunen hadde strukket seg over for eksempel en 50 års-

periode istedenfor 10 år som i dag. Vi vil komme tilbake til dette i diskusjonsdelen, men først skal vi vektlegge hvordan informantene i denne studien trekker frem de ulike tilbudene i bydelen som fungerer som møteplasser mellom dem som bor der og dem som besøker området.

Oss og dem - næring som inspirasjon

Kai som jobber i et verksted forteller at Svartlamon er et område som gir frihet: «Setter meg ut og spiller litt gitar og drikker pils, ja. Sånn frihet da. Og så kjenner jeg jo mange i området, og så kommer det folk innom og hilser på, det er trivelig det. (Kai).». Kai viser til at han kjenner flere i området; alt han trenger for å møte folk han kjenner er å sette seg utenfor verkstedet sitt og spille gitar. Ved å gå ut av verkstedet viser han også at han har en pause og de han kjenner kan stikke innom og slå av en prat uten å forstyrre ham i arbeidet. Tekstilverkstedet, Znedi, Ivar Matlaus bokkafé, gratisbutikken, Infokaféen, Verkstedhallen, Folkekjøkkenet, Remida senter for gjenbruk, DansiT og Ramp er alle eksempler på næringer og utadrettede virksomheter som fungerer som grensedrivende mellom dem som bor i området og besøkende. Ramp er områdets nærkafé og -bar, kaféen der alle kjenner alle, men som samtidig inviterer folk utenfra inn.

Det åpnet tidlig på dagen, og samlet både de arbeidsløse og folk som hadde små barn og sånt. [...] Det kunne sikkert ha føles enda mer, hvis man kommer utenfra [...] som en terskel da også, da, når det er så tydelig at alle kjenner hverandre på den plassen. Men det var fint det (Åsmund).

Åsmund viser hvordan Ramp kan gjøre at folk utenfra følelser seg fremmed. Samtidig er det en åpen kafé som gir dem utenfra en grunn til å oppsøke kaféen for å spise og/eller drikke. Søren på sin side viser til starten av Ramp, og om målet ved å kommersialisere driften handlet om å få folk utenfra til å komme til området for å handle, slik at virksomheter kunne gå rundt økonomisk og gi beboerne i bydelen en mulighet til å kunne jobbe i området.

Ramp ble liksom sett på som et fellesgode – altså, lokalpuben, ikke sant. Men visjonen vår var jo å skape oss en arbeidsplass vi kunne leve av, i vårt eget miljø, med våre egne folk. Men for å få til det, så holder det ikke med 200 fattige Svartlamonitter. Når du skal ha øl, du skal ha arbeidsgiveravgift og hele pakka. Og der var første skrittet til å åpne mot befolkningen i byen, og inkludere. Og det klarte vi jo på et vis. Den går jo fint, den (Søren).

Ramp er for mange Trondheimere inngangen til Svartlamon hele året, mens Gratisbutikken er mer non-profit næring som uttrykker delingskulturen de har på Svartlamon. Slik som Gustav her beskriver:

Vi kunne ha blitt flinkere til å vise fram den deleulturen som vi har på Svartlamon som er godt eksemplifisert med gratisbutikken. [...] Ja så har vi en gratisbutikk, «å ja! det er sånn ja, det er sånn Svartlamon er!» det er en veldig tydelig knagg for folk som virkelig ikke har hørt om prosjektet før i det hele tatt og skal på en måte forklar med enkle ord, vi har en gratisbutikk der folk kommer med stæsj dem syns e gæli å hiv, og så koster det ingenting, du kan få i butikken det du vil ha eller sette

igjen det du ikke vil ha. Jeg syns det – Svartlamon, hvis du skal kok det ned til noe veldig konkret – så syns jeg gratisbutikken er et godt eksempel (Gustav).

Delingskultur og lavt forbruk er en del av områdets identitet. Dette strekker seg som en fellesnevner gjennom hele området, og gjenspeiler også hvordan beboerne ser på samfunnets oppbygning som et kapitalistisk system. Flere peker på at det gode livet ikke handler om kapital, eller som Gustav artikulere, det handler ikke om varmekabler i oppkjørselen.

Så den delen av det, alle må ikke ha sitt egen bad nødvendigvis, altså bare vis fram at man kan lev et godt liv uten å ha varmekabler i oppkjørsla og sin egen bil, sånn i miljøperspektiv da, det holder ikke at alle kjøper elbil, at man redde jorda på den måten, vi er faktisk nødt til å forbruke mindre, uten at livet blir trasig [...], og der har vi ganske my å vise fram og lære bort mener jeg. Men så er det om Svartlamon skal drive med det, eller om vi skal produsere hverdagen (Gustav).

Svartlamon er et lavenergi-område hvor den rådende kulturen handler om gjenbruk, deling og lavt forbruk. Tabita uttrykker det:

Stort sett i media er det positive reportasjer om Svartlamon. Folk er veldig interessert, særlig i denne miljø-hypen vi har nå. Da blir det dratt frem veldig positivt (Tabita).

Delingskulturen kan ses som et resultat av boligformen som handler om å leie fremfor å eie. Samtidig har delingskulturen eksistert på Svartlamon lenge, men nå kommer resten av storsamfunnet etter. Om delingen er en kamp mot kapitalismen eller en kamp for miljø, vil variere etter hvem man spør. Delings- og antiforbrukskulturen vil uansett kunne være en viktig eksportvare fra Svartlamon.

Leie istedenfor å eie

Ved at de som bor på Svartlamon leier leiligheter av boligstiftelsen er de ikke med på å drive markedet på bolig oppover. Dermed representerer de en motvekt til det etablerte boligmarkedet som preges av jevn prisøkning og økte krav til egenkapital som stenger stadig flere ut fra boligmarkedet. Svartlamon blir et sted man kan leve godt uten å måtte være godt økonomisk bemidlet. Gustav forteller at man produserer hverdager der de aller fleste er fornøyd, en hverdag som et uttrykk for en annen type livsstil enn kun jobb, hjem, barnehage. Dette kommer frem fra flere hold når man kommer inn på forholdet mellom å eie og leie. Det er mange som mener de kan få samme relasjon til en bolig de leier som en de eier, blant annet fordi en eid bolig blir et investeringsobjekt som man ikke må redusere i pris ved eksempelvis en radikal form for oppussing. De som leier på Svartlamon får pusse opp og ordne selv etter eget ønske uavhengig av hva «markedet» måtte preges av når det gjelder trender. Frigg uttrykker det slik: «Det er jo et byøkologisk prosjekt, det er ikke noe 'selge og tjene penger-plass' (Frigg)». Å vise at det går an å leve på en annen måte enn i den boligboblen som resten av samfunnet lever i, er litt av målet til området. Slik som Malin som viser at det er mulig å skaffe bolig til 17 personer på et budsjett på 3 millioner, i omtalen av det nye de selvbygde eksperimentboligene:

Malin: Ja, det er veldig fint. Og det er 17 mennesker som bor her, da.

I: Oj, det er jo ganske mange.

Malin: Ja. Og totalbudsjettet på de husene var på tre millioner.

I: Oj, såpass, ja.

Malin: Og så har vi et fellesthus bak med vaskerom

Svartlamon gir en valgfrihet når det gjelder hva man eventuelt vil bruke sine penger på eller investere i. Det å ikke måtte hive seg på boligkarusellen er et aktivt valg om en annen type livsstil, hvor det handler om å leve. Mads utdyper dette:

Det gir mye mer frihet og mulighet, så det. Så har du ikke mulighet [...] til å kjøpe og være med på det jaget der liksom. Det der med å by over den ene etter den andre for å kjøpe en par kvadratmeter til flere millioner. Det er jo helt sykt! Hvor det har eksplodert. Det er liksom, altså, det skal ikke være sånn at man skal bo seg i hjel. Det er en uting altså, virkelig. Å bruke mesteparten av lønna si på å bo! På å bo, og strøm. Ei bu! Det skal brukes på kultur og fritid og reiser og sosialt med mennesker og spise og, ja, kose seg. Vi er ikke lagd for å holde på å jobbe oss i hjel og bruke alle pengene våre på husleie og strøm. Vi er jo lagd for å ha det artig. Dra på festivaler, lage festivaler, dra på konserter og dra ut å spise og være sosial (Mads).

De som bor der er skeptiske både til boligmarkedet og til jaget knyttet til den sterke tendensen til at bolig oppfattes og håndteres som investeringsobjekt. Det blir en tanke om at egne investeringer kan miste verdi hvis naboene gjør noe som ikke ansees som attraktivt for potensielle kjøpere.

Carl: Jeg tror man strekker seg lenger. For det handler ikke om at hvis Veronica henger dildoen på veggen, så trekker det ikke ned min verdi.

Tord: Okei du kan ikke gjøre det fordi det senker verdien av mitt og så videre og så videre. At det blir en sånn eierskapsfølelse som går utover fellesskapet i hvert fall.

Det å ikke trenge å tenke på boligens verdi blir påpekt som en type frihet til å utfolde seg. Det er lov å være boligkreativ på Svartlamon, hvor essensielt vedlikehold må gjøres, men hvor man slipper å bruke tid og penger på tiltak som er mest rettet mot å øke boligens markedsverdi.

Man slipper å bo seg ihjel, at man har muligheten til å bo her rett og slett. At da er det greit at ting er billig og at man gjerne bruker tida si på dugnad. At det gir mening på alle plan, tilhørighet og samhørighet i stedet for individualisme i en toppleilighet til tre og en halv million. (Anneli)

Den lave husleia gjør det også mulig å kunne bo der uten å bruke alle pengene sine på å bo. Det som kreves er som Anneli sier tid og dugnadsånd. Samtidig som Anneli viser til en stereotypifisering av dem som bor i toppleiligheter. At de er mer individualistiske ved at de ikke har like store behov for fellesdugnader. Dugnadene er som regel også satt bort til en vaktmestertjeneste. Janne viser også til at lave boligutgifter gir større valgfrihet i privatlivet også; man må ikke være sammen for å beholde boligen.

Det er jo veldig positivt at man føler at man ikke er bundet til å være i et dårlig forhold på grunn av økonomi. (Janne)

Hvor mye penger man bruker på å bo har en påvirkning på hvordan man lever sine liv. Historisk har den norske boligpolitikken endret seg mye. Etter annen verdenskrig gikk den norske boligpolitikken ut på å skaffe hele befolkningen boliger som sto i forhold til deres inntekt med et sterkt samarbeid mellom stat, kommune og boligkooperasjonene. Kommunene kjøpte tomter og la til rette for selvbygging (Sørvoll 2011), noe som minner om måten Svartlamon blir drevet. Mens dette var normen for de fleste etter annen verdenskrig (og med kollektive planer og Einar Gerhardsen i spissen) oppfattes en slik Svartlamon-variant i dag som meget alternativ sett i forhold til den norske markedsstyrte boligpolitikken. Berit reflekterer rundt hvilke konsekvenser dette har for folk og at en ikke-ønsket effekt er det økende mellomsjiktet som kommer frem i boligmarkedet i dag.

Det vil si, du har en gruppe mennesker, det er de som kan kjøpe bolig, også har du de som kvalifiserer seg til kommunal bolig, du har hele det mellomsjiktet her og det blir større og større, det er en overføring av midler inne på boligmarkedet fra unge til gamle, og fra fattige til rike, den tredje boligsektoren er liksom den som vokser frem og spør hvor skal alle vi få lov til å bo? Svartlamon gir et alternativ som veldig få eller ingen andre byer har da. Så vi er rimelige boliger for alle, og her bor det jo alle variasjoner av kapitalene, økonomiske og kulturell og sosiale kapital, du har på en måte et høyt tverrsnitt av befolkningen som bor her (Berit).

Svartlamon er i norsk sammenheng et sjelden alternativ til den markedsstyrte boligsektoren, på linje med langtidsleie som er mer vanlig rundt omkring i europeiske byer. Det var flere av våre informanter som trakk frem leieforhold med lav leie som mulighetsskapende for både alternativ livsstil, men også for muligheten til å leve de livene de selv ønsket. Selv om beboerne «bare» leier opplever de Svartlamon som et nabolag preget av *nære fellesskap*, det vil si med høyt aktivitetsnivå og mange interaksjonspåskudd (Henriksen og Tjora 2014). I intervjuene kommer det fram at dette skaper en identifikasjon med bydelen og et ønske om å ta vare på den på et mer kollektivt grunnlag.

Jim: Du har jo andre bydeler, som for eksempel Bakklandet, hvor folk har en følelse av «dette er bydelen vår», men jeg opplever ikke at det er noen andre bydeler som har lyktes i å skape et slikt fellesskap som vi har her. Og det tror jeg er fordi det ikke er noe [privat] økonomisk eierskap til husene [...].

Janne: Ja, vi har ingenting å tape liksom. Vi taper ingen verdier. Vi kan bare tape området.

Jim: Ja, ikke sant, du må liksom engasjere deg på området sine vegne, ikke huset ditt sine vegne. Og det tror jeg er veldig viktig, for at engasjementet skal fortsette på den måten – som et kollektivt engasjement.

Den kollektive ivaretagelsen er noe som mangler på Bakklandet mener Jim; samtidig var det en kollektiv protest som bevarte Bakklandet en gang i tiden (Kittang 2014). Mens Bakklandet er blitt en attraktiv bydel med høye boligpriser, fullstendig gentrifisert, har Svartlamon beholdt sin posisjon som sentralt alternativ som fortsatt handler om det kollektivt samhold.

6. Svartlamon som boligsosialt grep (diskusjon)

Vår analyse viser at Svartlamon kan fungere som et boligsosialt grep i Trondheim kommune. Det er et nabolag med et gjennomsnittlig høyt utdanningsnivå (60% med bachelorgrad eller høyere)², men hvor beboerne har en annen tilnærming til tid tilbragt i nabolaget. Tiden oppfattes som en ressurs som beboerne eksplisitt verdsetter ved å velge å jobbe mindre fordi de har billige leieforhold. Av beboerne er det 30% som jobber deltid, 40% som jobber heltid, 25% som driver egen virksomhet og 14% som er studenter. Denne miksen av høyt utdanningsnivå og tid til å oppholde seg lokalt og utvikle *passiare soner* (Tjora 2016) legger et grunnlag for et nært fellesskap blant naboene, som ikke bare kommer de ressurssterke til gode, men hele beboersammensetningen.

Selv om andre naboskap har alle forutsetning for å bli nære nabolag, har beboerne på Svartlamon en større andel beboere med et særlig bevisst forhold til egne tidsressurser og med en interesse for å bruke denne lokalt. De har større muligheter for å bli kjent med hverandre, men også hjelpe hverandre med dugnadsarbeid og prosjekter, så vel som ende opp i tilfeldig passiar. Dette kjennskapet øker muligheter for samhold og solidaritet med hverandre. Familier med forskjellige utfordringer har bedre muligheter til å delta i dette fellesskapet i denne bydelen fordi tilhørigheten her er tuftet på andre kvaliteter enn økonomisk kapital (som ellers er resultatet av klassemessig segregering). Utviklingen av en lokal delingskultur antyder en legitimering av det å låne, noe som også vil bidra til å dempe den potensielle skammen lav økonomisk kapital medfører. Det kan til og med oppfattes som verdimesig positivt ikke å omgi seg med nye egne ting, men basere sin hverdag på et mer kollektivt organisert forbruk.

Det går fram av vår analyse at en rekke egenskaper og ferdigheter verdsettes i nabolaget, og at det også er en aksept for at ikke alle kan bidra på lik linje. Mens noen er i stand til å stå i en stige og skrape maling eller tette vinduer, kan andre planlegge møter, overse økonomien, luke i slanghagen, eller passe hverandres barn og koke kaffe. Slik kan svært mange bli anerkjent som ressursmennesker i fellesskapet.

6.1. Hierarki i flat struktur

Svartlamon kan sammenlignes med en frivillig organisasjon siden mye av arbeidet som gjøres er frivillig og dugnadsbasert (Hammer 2018). Beboere som har bodd lenge på området og som dermed også kanskje har tilbakelagt flere dugnadstimer enn nye tilflyttere, vil således ha en større anseelse lokalt. Hierarkiet som oppstår i Svartlamons flate struktur går med andre ord ut på hvem som på synlig vis bidrar

² Disse tallene er hentet fra Svartlamons beboerundersøkelse i 2019 (n=107).

mest til fellesskapet, og som i en forlengelse av det kan være med på å bestemme mer enn andre. Tillit og innflytelse skapes ved en viss akkumulering av frivillig arbeid som må anerkjennes i fellesskapet (Hammer 2018). I «vakuumet» som oppstår uten en tydelig ledelse, stilles det krav til beboerne. Med en slik frihet følger ansvar, og de grunnleggende kravene som stilles er i stor grad basert på moral.

Sørhaug (1996) har valgt å dele inn et slikt moralsk felleskap basert på frivillig arbeid i tre kategorier: en «avgrenset elite», «mellomsjiktet» og «gratispassasjerene». Enhver frivillig organisasjon vil ha noen som engasjerer seg mer enn andre, noen som er med av og til, og noen gratispassasjerer. Svartlamons dugnadsfellesskap kan også deles inn på denne måten. På den måten vil det oppstå uformelle hierarkier i bydelen på basis av utstrakt deltakelse i lokalt arbeid. Den som engasjerer seg mest oppnår ingen «rikdom og berømmelse» (Sørhaug 1996:61) men vil ha en stemme som i større grad blir lyttet til i lokale diskusjoner.

6.2. Tid til passiar

Svartlamon er en bydel hvor livet går litt saktere, til tross for at man bor svært nær sentrum av Trondheim. Beboerne trekker fram tid til venner, familie og pleing av personlige små og store prosjekter som svært verdifullt, og oppfatter dette som avvikende fra storsamfunnets jag ellers. Selv om bydelen går i et litt roligere tempo enn andre, er det sosiale tempoet noe helt annet og bærer preg av hyppige møter. Der hvor man ellers treffer venner og familie kanskje én gang i måneden, treffer Svartlamons beboere naboene sine – mange av dem nære venner – nærmest daglig i planlagte eller mer spontane sammenhenger. I arbeidet med byutvikling har vi i Sosiologisk Poliklinikk vært opptatt av møteplasser og tilfeldige samtaler og hvordan disse kan legges til rette for (passiare soner) eller oppstå der folk treffer hverandre i forbifarten (passiare linjer). Svartlamon som fysisk bydel utgjør på mange måter en stor konstellasjon av passiare soner og linjer, med næringsvirksomhet og åpne områder mellom husene. Ved at biltrafikken i området er begrenset muliggjør det slike passiare muligheter for beboere i alle aldre, også barna. Denne fysiske karakteren ved området bidrar til et tett sosialt miljø.

I tillegg skaper fellesansvar og dugnadsbehov et økt nivå av interaksjonspåskudd, en stadig grunn til å snakke med hverandre. Det er grunn til å anta at koblingen mellom de fysiske åpne rommene, møteplasser og aktiviteter, kulturtilbud og organiserte møter, samt fellesansvar på mange nivåer genererer en positiv sirkel av tilhørighet, eller en såkalt *interaksjonsritualkjede* (Collins 2004) hvor det skapes et høyt nivå av *emosjonell energi*, som igjen bidrar til økt deltakelse og tilhørighet.

Beboerne på Svartlamon bruker derfor ikke bare den frigjorte tiden sin på seg selv, men investerer den gjerne inn i ulike prosjekter på området som nettopp oppleves som verdifulle følelsesmessig. Man *gir* med andre ord tiden sin til hverandre, og skaper en *tidsgave*, som kan forstås som et signal på at man ønsker å være en del av fellesskapet (Hammer 2018).

I teorien er en gave frivillig, men i realiteten medfølger det gjerne forpliktelser. Med en slik *gavehandling* skapes relasjoner og varige bånd mellom de involverte. Ifølge Marcel Mauss (1995) er formålet med en slik utveksling fellesskapet, og den endelige gevinsten er en opprettholdelse av sosial orden. Denne gaveprosessen kan langt på vei forstås som et fundament – limet som holder Svartlamons miljø sammen (Hammer 2018).

6.3. Langsomhet som verdimeessig protest

«Finansialisering» har ifølge Tord Larsen ført til at finansiell logikk gjennomsyrrer stadig flere sider ved samfunnslivet vårt. Kvantifisering, måling og standardisering har blitt intensivert og er med på å endre måten vi forstår verden (Røyrvik 2017). Hastighet (Eriksen 2011) eller akselerasjon (Rosa 2015) er også begreper som brukes om denne nye logikken, hvor det livet preges av prestasjoner i stadig hurtigere tempo. Evalueringen av Svartlamon gjennomført av Trondheim kommune i 2016 er preget av et slikt syn på det moderne, hvor endringer skal skje raskt og hvor ikke oppnådd tempo stilles spørsmål ved. Evalueringen ble oppfattet som unødvendig tallorientert blant beboerne på Svartlamon. På mange måter kan man si at deres langsomme tid er en måte å ta avstand fra hurtigheten og tallfokuset på. Tiden er en viktig verdi i et miljø som setter konsensus høyt; langsom tid er nødvendig for å ivareta de demokratiske prosessene (Hammer 2018).

I vår analyse blir det tydelig at den konsensusorienterte langsomheten også blir en verdibasert protest mot en rekke tendenser i vårt samfunn; en markedsstyrt boligutvikling, manglende transparens i byutviklingen, en one-size-fits-all-tankegang i mange sammenhenger og en innsnevring i hva som har betydning for et godt og akseptabelt liv. For eksempel representerer en kommunal klaging over treg boligutvikling på Svartlamon en mangelfull forståelse prosesser som drives fram av helt andre hensyn enn investering eller kjapp fortjeneste. En konsensusorientert bydelsutvikling med stor grad av selvbygging og deltakelse skaper langsomme prosesser, men skaper samtidig en form for *verdifullt eierskap* til bydelen som sådan.

6.4. Kontrakten med kommunen - langvarig midlertidighet

Kontrakten Svartlamon har med kommunen er relativt kortvarig, og må fornyes hvert tiende år. Dagens kontrakt går ut i 2021, og området er inne i en ny kontraktforhandlingsperiode. Flere beboere vi intervjuet uttrykte at en slik usikkerhet fører til en følelse av å leve på nåde; av hele tiden å måtte legitimere sin eksistens overfor kommunen. Kanskje trenger beboerne denne eksterne usikkerheten og irritasjonen, for å skape lokal stå-på-vilje gjennom en felles fiende. Men kanskje er det også dette som gjør at folk går lei – lei av å engasjere seg i et usikkert prosjekt, og kanskje til og med lei nok til å flytte fra bydelen. For, et

legitimt spørsmål er «hvorfor skal beboerne investere tid og engasjere seg i bomiljøet, prosjekter og bygningsmassen hvis man ikke har noen sikkerhet i at området forblir bevart?»

Om beboerne engasjerer seg mer eller mindre, eller om engasjementet fortoner seg på en annen måte ved en mer langvarig og forutsigbar kontrakt vil bli spennende å følge med på videre, dersom den nye kontrakten med Trondheim kommune blir på 50-100 år som Svartlamon selv har ønsket seg.

En felles fiende er et av de mest virksomme interaksjonspåskudd vi har. Vi har tidligere pekt på at trussel om uønsket lokal utbygging bringer naboer sammen som ellers ikke har mye kontakt (Tjora, Henriksen, Fjærli mfl. 2012). At man i det hele tatt har greid å ta vare på Svartlamon (eller Bakklandet, Møllenberg eller Ilsvikøra for den del) er bevis på at aksjonistiske fellesskap nedenfra har hatt stor effekt. Det er likevel en fare for at slike fellesskap mister sin emosjonelle energi idet de vinner fram eller innser at slaget er tapt (som ved kampen mot utbygging av Nidarøhallen nylig). En jevn kamp mot kommunen kan være positivt for bydelsfellesskapet, til tross for at forutsigbarheten blir mindre.

6.5. Svartlamon og universell utforming

Svartlamon har alle elementer som skal til for å skape et godt nabolag både fysisk og sosialt. Likevel er det en gjennomgående utfordring på Svartlamon at det ikke er tilrettelagt rullestolbrukere. Dette ble spesielt tydelig etter at en beboer ble rullestolavhengig og naboene så at denne personen ikke hadde mulighet til å fortsette å bo i bydelen fordi husene ikke var tilrettelagt for det. Dette skaper en utfordring som er relevant for Svartlamons politikk om å kunne inkludere en rekke forskjellige beboere med ulike ressurser og utfordringer.

Nettopp fordi husene er vedlikeholdt på et minimumsnivå, og bare i noen grad oppgradert er ikke Svartlamon tilrettelagt for beboere med nedsatt funksjonsevne. Bydelen ligger langt fra dagens krav om universell utforming.

6.6. Svartlamons bydelsfellesskap

Det teoretiske utgangspunktet for denne undersøkelsen var 6 flater av fellesskap, solidaritet, integrasjon, interaksjon, identifikasjon, kommunikasjon, arbeid og fysisk nærvær. Gjennom en tematisk analyse av intervjuer av beboere, ex-beboere og næringsaktører på Svartlamon har vi avdekket fire sentrale aspekter ved bydelsfellesskapet: (1) fysisk baserte sosiale aktiviteter, (2) relasjoner og samhandling, (3) demokratiske prosesser og (4) performativ boligpolitikk. Om man ser disse faktorene i relasjon til de seks fellesskapsflatene kan vi sette opp følgende oversikt over nyanser av bydelsfellesskap (tabell 1):

	fysisk baserte sosiale aktiviteter	relasjoner og samhandling	demokratiske prosesser	performativ boligpolitikk
solidaritet	<i>innlemmelse</i>	<i>takhøyde</i>	<i>tregghet/lytting</i>	<i>delingskultur</i>
interaksjon	<i>impulspassiar</i>	<i>transparens</i>	<i>medvirkning</i>	<i>stedsbevissthet</i>
identifikasjon	<i>gjenkjennelse</i>	<i>homogenitet</i>	<i>felles kamp</i>	<i>ideologi</i>
kommunikasjon	<i>ansikt-til-ansikt</i>	<i>umiddelbarhet</i>	<i>flat struktur</i>	<i>responsivitet</i>
arbeid	<i>dugnader</i>	<i>prosjekter</i>	<i>møtekultur</i>	<i>aksjonisme</i>
fysisk nærvær	<i>møteplasser</i>	<i>tetthet</i>		<i>kafédrift</i>

Tabell 1: nyanser av bydelsfellesskap, på basis av empiriske kategorier i denne studien og 6 flater av fellesskap.

6.7. Betydningen av stedsbevissthet

I denne typologiske analysen av bydelsfellesskap (tabell 1) framkommer et betydelig mangfold av prosesser knyttet til fellesskap. Slike prosesser vil man gjenkjenne i alle bydeler og nabolag, men vi finner i vår analyse at Svartlamons ulike flater av fellesskap er flere og mer mangfoldige (som resulterer i en fullere tabell 1) enn man generelt kan forvente av naboskap som sådan. For eksempel har Ingeborg Grønning (2009) vist at selv om naboer er samstemte (hver for seg) om å ville kjenne hverandre bedre, så skjer ikke dette.

Fra analysen er det verdt å trekke fram to fellesskapsflater, identifikasjon og fysisk nærvær, som i den forenklete framstillingen (tabell 1) består av følgende:

- identifikasjon: gjenkjennelse, homogenitet, felles kamp, ideologi
- fysisk nærvær: møteplasser, tetthet, møtekultur, kafédrift

Enkelte aspekter av identifikasjon handler om forhold som *i en viss forstand* ligger utenfor bydelen som sådan, knyttet til ideologi (det vil si en verdimeisig orientering) og en felles kamp for bevaring. Bevaringskampen er ikke bare knyttet til Svartlamon fordi tidlige aktører i denne har også vært involvert i okkupasjoner og tilsvarende kamper i andre sammenhenger. Når det er sagt, bidrar den fysisk baserte identifikasjonen (i tabell 1 benevnt *gjenkjennelse*) til en forsterkning av en bydelsforankret (og ikke bare verdimeisig basert) kampvilje og engasjement. Som påpekt av Collins (2004), utvikles den *emosjonelle energien* i det fysiske nærværet. I tillegg bidrar vissheten om kampen og seieren – i historisk perspektiv – til en form for stolthet knyttet til bydelen.

I tabell 1 er dette knyttet til en del av den performative boligpolitikken som en *stedsbevissthet*, eller det som i den engelske litteraturen har fått betegnelsen «sense of place», som handler om individets grunnleggende stedsfølelse på en måte som gjør stedet til en utvidelse av personligheten (Holloway og Hubbard 2001, i Vestby 2019:113). Koblingen mellom egen identitet og det å føle seg hjemme et sted er i dette perspektivet knyttet til emosjonelle bånd som har

utviklet seg *over tid* på grunnlag av et mangfold av praksiser, stedsbruk og sansemessige opplevelser, dessuten at kjennskapen (Tuan 1975, 1977, i Vestby 2019: 13). Når faktoren *tid* ikke kommer tydelig fram i tabell 1, er det fordi dette er en grunnleggende dimensjon for svært mange av faktorene. Å *ha tid til sitt sted*, og til dette stedets mennesker, muligheter og utfordringer (*passiar tid*), synes å kunne være en grunnleggende kvalitativ egenskap som kan skille det ene nabolaget fra det andre. Koblingen mellom tid/tidsbruk og ulike aspekter av felleskapsflatene *identifikasjon* og *fysisk nærvær* blir essensielle for å forstå fenomenet stedsbevissthet. Analysen av Svartlamon antyder nettopp av denne bevisstheten utvikles over tid – og ved *lokal bruk av tid* – på bakgrunn av en rekke faktorer.

6.8. Implikasjoner: Hva kan vi lære av analysen?

Bydelen Svartlamon har en ganske annen tilblivelse og bevaringshistorikk enn enhver annen bydel i Norge. I så måte er den, som tidligere nevnt, en paradigmatisk case for forståelsen av bydelsutvikling og -fellesskap. I vår analyse kommer det tydelig fram (for eksempel i tabell 1) et mangfoldig konglomerat av faktorer som skaper ulike flater av tilhørighet til bydelen og dens beboere. Om vi skal kunne lære av denne casen, må vi også se på den boligpolitiske konteksten. Et hovedspørsmål i så måte blir følgende: Når de sosiale og klimamessige sidene ved en bydel som Svartlamon antydes som så positive, hvorfor har vi ikke flere av dem?

Et svar på dette finner vi blant annet hos samfunnsgeografen Per Gunnar Røe (2019:220). Han peker på at byutviklingen i større grad enn tidligere er liberalisert og privatisert, med større spillerom for eiendomsutviklernes verdi- og risikovurdering, som danner premisser for valg av arkitektoniske løsninger. Ustrukturerte mingleplasser planlegges ikke i områder som bygges ut i dag fordi dette representerer dårlig arealutnytting og dermed tap av mulig økonomisk gevinst. En entreprenørpolitisk dreining i bypolitikken og en stadig mer markedsstyrt byplanlegging forsterker tendensen til at boliger, områder og bydeler betraktes som en «vare» som selges på et marked, og ikke elementer i en samfunnsbygging (Røe 2019:222).

Vår case er en *motstrømscase* i denne sammenheng, hvor bevaringen representerer en begrensning av slike markedskrefters innvirkning på bydelsutvikling og bomuligheter. Dermed har man i betydelig grad begrenset gentrifieringsprosesser som typisk oppstår i sentrumsnære bydeler som Svartlamon. Gentrifisering ble definert av Ruth Glass i 1964 som en beskrivelse av hvordan arbeiderklassestrøk endres når en ny og mer kulturelt orientert middelklasse rykker inn og over tid bidrar til ny popularitet og prisvekst (Holm 2019:180). I vår case er det opprettholdte kommunale eierskapet og opprettelsen av en noenlunde selvstendig organisasjon som forvalter utleie på andre vilkår enn de markedsmessige, de sentrale premissene for å begrense slik prosesser som vil presse ut beboere uten store nok økonomiske ressurser eller som tar et valg om å bruke sin tid og sine ressurser på noe annet enn en boligkarriere.

Om man vil utvikle tilsvarende naboskap som vi finner på Svartlamon er det mye som tyder på at man må beskytte bydeler eller nabolag (ved rehabilitering eller utbygging) mot de utviklingsretninger som markedsmekanismer trekker i. Dette betinger betydelig politisk vilje og mot, økonomisk dristighet og folkelig motstand, helst i kombinasjon.

Referanser

- Anderson, B. (1996) *Forestilte fellesskap: Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Asplund, J. (1987) *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Collins, R. (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
- Delanty, G. (2003) *Community*. London: Routledge.
- Durkheim, E. ([1893] 1964) *The Division of Labour in Society*. Glencoe: The Free Press.
- Eriksen, T. H. (2011). *Øyeblikkets tyranni: rask og langsom tid i informasjonssamfunnet*. Oslo: Aschehoug.
- Flyvbjerg, B. (2004) 'Five misunderstandings about case-study research', *Sosiologisk tidsskrift*, 12 (2): 117-142.
- Gehl, J. (1971) *Life between buildings*. Copenhagen: Danish Architectural Press.
- Goffman, E. (1963) *Behaviour in Public Places*. New York: The Free Press.
- Goffman, E. (1992) *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax.
- Grønning, I. (2009) *Rom for fellesskap? En kvalitativ studie av sosiale og fysiske aspekter ved bomiljø i Ilsvika Garden*, Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: NTNU.
- Hammer, M. E. S. (2018) *Kreativitet i tallenes vold: Svartlamon mellom barken og veden*, Institutt for sosialantropologi. Trondheim: NTNU.
- Henriksen, I. M. og Tjora, A. (2014) 'Interaction Pretext: Experiences of Community in the Urban Neighbourhood', *Urban Studies*, 51 (10): 2111-2124.
- Henriksen, I. M. og Tøndel, G. (2017) 'Spontane dybdeintervjuer: Strategisk interaksjon som sosiologisk forskningsmetode', *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 24 (3): 215-231.
- Hernes, E., Kupper, A., Nyland, S. E. og Heuch, R. S. (2009) *Bomiljø, engasjement og mobilitet på Svartlamon. Beboerundersøkelse Trondheim: Sosialgruppa på Svartlamon*.
- Holm, E. D. (2019) 'En feminisert by?', i Henriksen, I. M. og Tjora, A. (red.) *Bysamfunn* (s. 178-194). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kittang, D. (2014) *Trebyen Trondheim - modernisering og vern. Ein studie av byplandebatten 1960 - 2005*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvaløysæter, A. J. (2015) *Kollektiv kreativitet: Et etnografisk studie av DIGS coworkingspace*, Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: NTNU.
- Lorentzen, H. og Dugstad, L. (2011) *Den norske dugnaden: Historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Maffesoli, M. (1996) *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*. London: Sage.
- Rosa, H. (2015) *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. New York: Columbia University Press.
- Røe, P. G. (2019) 'Planlagte bysamfunn – fra sosiale utopier til markedspragmatisme', i Henriksen, I. M. og Tjora, A. (red.) *Bysamfunn* (s. 207-225). Oslo: Universitetsforlaget.
- Røe, P. G. (2019) 'Planlagte bysamfunn – fra sosiale utopier til markedspragmatisme', i Henriksen, I. M. og Tjora, A. (red.) *Bysamfunn* (s. 207-225). Oslo: Universitetsforlaget.
- Schütz, A. (1970) *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writings*. Edited by Wagner, H. Chicago: University of Chicago Press.
- Sørhaug, H. C. (1989) 'Kake eller konfekt? Utkast til en teori om frivillige organisasjoners politiske økonomi', i Brox, O. og Gullestad, M. (red.) *På norsk grunn: Sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske* (s. 113-121). Oslo: Ad Notam.
- Sørhaug, T. (1996) *Fornuftens fantasier: antropologiske essays om moderne livsformer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sørvoll, J. (2011) *Den boligsosiale vendingen. Norsk boligpolitikk fra midten av 1990-tallet i historisk perspektiv*. Vedlegg 2 til NOU 2011:15 Rom for alle. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Thomas, W. I. og Thomas, D. S. (1928) *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf.
- Tjora, A. (2011) 'Invisible Whispers: Accounts of SMS Communication in Shared Physical Space', *Convergence*, 17 (2): 193-211.
- Tjora, A. (2016) 'Passiare fellesskap', *Plan* (1): 46-51.
- Tjora, A. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3 utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A. (2018) *Hva er fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2019) 'Byfellesskap som segmental-selektiv samhörighet', i Henriksen, I. M. og Tjora, A. (red.) *Bysamfunn* (s. 195-206). Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjora, A., Henriksen, I. M., Fjærli, T. og Grønning, I. (2012) *Sammen i byen. En sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning*. Trondheim: Tapir akademisk.
- Trondheim kommune (2016) *Evaluerings av Trondheim kommunes involvering på Svartlamoen*. Trondheim: Trondheim kommune.
- Vestby, G. M. (2019) 'Byglød: å skape nytt liv i hjertet av små og mellomstore byer', i Henriksen, I. M. og Tjora, A. (red.) *Bysamfunn* (s. 108-122). Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide til dybdeintervju

Hva betyr Svartlamon for deg?

Hvor lenge har Svartlamon vært en del av ditt liv? Hvorfor bor du akkurat her?

- Hvordan er en vanlig dag for deg på Svartlamon?

Sosialt miljø

Trivsel

Kan du si noe om hvordan det er å bo så tett på naboene sine? Både fordeler og ulemper

- Kjenner du noen i alle nabolagene? Er du mest sammen med de som er i ditt eget nabolag? Hvorfor?/Hvorfor ikke?
- Ulike livsstiler: bo sammen, samarbeide – utfordringer/positive historier

Engasjement

Hva tenker du om nivået av engasjement i bydelen?

- Har du vært med på å igangsette et prosjekt, eller vært med på et prosjekt/samarbeid? Kan du fortelle hvordan det oppsto?
- Hva tenker du om «kravet» om fem dugnadstimer i måneden? (For deg og det å ha det som en regel)
- Påstand: Man bruker så lang tid på å bli kjent med de sosiale strukturene at man mister engasjementet

Solidaritet

Tar folk vare på hverandre?

- Hva gjør du når du tror naboen din ikke har det bra?
- Er Svartlamon et godt sted å bo for folk med psykiske utfordringer? Og er det åpenhet rundt det?
- Har du gjort deg noen tanker om holdninger til rus på Svartlamon? Både hvordan det kan oppfattes utenfra og hvilke tanker du selv har.
- Hadde du gjort deg noen tanker rundt dette før du flytta hit? Og har du fått dem bekrefta/avkrefta

Åpent/lukket miljø

Var det vanskelig å bli en del av fellesskapet da du flytta hit?

- Hva gjør det vanskelig/lett?
- Når visste du at du var «svartlamonitt»? Spesiell anledning/følelse/situasjon som gjorde at du følte deg «innenfor»?
- Hva tror du kan være grunnen til at noen *ikke* føler tilhørighet her?

Fysisk miljø

Møteplasser/fellesareal

Hvilke møteplasser blir mest brukt av beboerne?

- Bruker barn/unge/voksne fellesareal og andre møteplasser på ulike måter? Deltar barna i demokratiet, eller er det «segregering» mellom generasjoner?
- Mangler Svartlamon noen møteplasser/fellesareal?

Boligutvalget

Er utvalget av boliger tilfredsstillende/dekkende for ulike typer grupper?

- (Hvordan?) Eller bidrar de til segregering?
- Fører boligutvalget til at noen flytter fra bydelen?
- Er det noen leilighetstyper og bokvaliteter som mangler?
- Mener du en leid bolig kan gi like stor tilhørighet som en eid bolig?

Blikket utenfra

Hva kan man få til her/hva kan du gjøre/hvordan kan du leve her som du ikke kunne gjort i en annen bydel?

- Hva kan andre bydeler lære av Svartlamon?
- Hva gjør det med det interne miljøet at man er på «utstilling»/er et forsøk/prosjekt?

Til Slutt

- Solskinns historie: Har du fått varige vennskap, utvikla deg selv/ferdigheter?
- Hva ønsker du for Svartlamon for de neste 10, 20, 30... årene?
- Hypotetisk spørsmål: Hvorfor flytter du herfra?

Vedlegg 2: Intervjuguide til dybdeintervju, tidligere beboere

Hva betyr Svartlamon for deg?

Hvorfor bodde du akkurat der?

- Når bodde du der?
- Når flytta du?

Sosialt miljø

Trivsel

Kan du si noe om hvordan det var å bo så tett på naboene sine? Både fordeler og ulemper

- Var du mest sammen med de som bodde i ditt eget nabolag?
- Ulike livsstiler: bo sammen, samarbeide – utfordringer/positive historier

Engasjement

Hvordan var nivået av engasjement da du bodde der?

- Var du med å igangsette et prosjekt, eller vært med på et prosjekt/samarbeid? Kan du fortelle hvordan det oppsto?
- Hva tenker du om «kravet» om fem dugnadstimer i måneden? (For deg og det å ha det som en regel)

Solidaritet

Tok folk vare på hverandre?

- Er Svartlamon et godt sted å bo for folk med psykiske utfordringer? Og er det åpenhet rundt det?
- Har du gjort deg noen tanker om holdninger til rus på Svartlamon? Både hvordan det kan oppfattes utenfra og hvilke tanker du selv har.
- Hadde du gjort deg noen tanker rundt dette før du flytta dit? Og har du fått dem bekrefta/avkrefta

Åpent/lukket miljø

Var det vanskelig å bli en del av fellesskapet da du flytta dit?

- Hva gjorde det vanskelig/lett?
- Når visste du at du var «svartlamonitt»? Spesiell anledning/følelse/situasjon som gjorde at du følte deg «innenfor»?
- Hva tror du kan være grunnen til at noen *ikke* føler tilhørighet der?

Fysisk miljø

Møteplasser/fellesareal

Hvilke møteplasser ble mest brukt av beboerne?

- Bruker barn/unge/voksne fellesareal og andre møteplasser på ulik måte? Deltar barna i demokratiet, eller er det «segregering» mellom generasjoner
- Manglet Svartlamon noen møteplasser/fellesareal?

Boligutvalget

Var utvalget av boliger tilfredsstillende/dekkende for ulike typer grupper? (Hvordan?) Eller bidrar de til segregering?

- Førte boligutvalget til at noen flyttet fra bydelen?
- Var det noen leilighetstyper og bokvaliteter som manglet?
- Mener du en leid bolig kan gi like stor tilhørighet som en eid bolig?

Blikket utenfra

- Hva kan andre bydeler/byer/Norge lære av Svartlamon?

Til Slutt

- Solskinshistorie: Har du fått varige vennskap, utvikla deg selv, lært noe nytt, nye ferdigheter
- Hva ønsker du for Svartlamon for de neste 10, 20, 30... årene?

Vedlegg 3: Spontane fokuserte intervjuer til Svartlamodagen

Intervjuer i forbindelse med utvidet beboerundersøkelse, hvor Svartlamon Boligstiftelse samarbeider med Sosiologisk Poliklinikk (med Martine E. S. Hammer som prosjektleder). Vi tar opp tråden fra forrige beboerundersøkelse gjennomført i 2009, for å sammenligne og se på mulige endringer innad i miljøet. Målet er å kunne si noe om hvordan nåværende og tidligere beboere opplever fellesskapet Svartlamon: hvordan de samhandler og samarbeider, og hvordan beboere føler tilhørighet og/eller splittelse i et tett og lite avgrenset geografisk område, som jo Svartlamon utgjør.

Informanter: folk som bor på Svartlamon. Løs samtale med mål om å undersøke i dybden hvorfor man åpner opp for fremmede på denne dagen. Nabolag på utstilling/nabolag som inkluderer?

Svartlamodagens betydning for beboerne

Hva betyr Svartlamodagen for deg?

1. Hvor viktig er Svartlamodagen for deg?
2. Hvorfor er det viktig at andre får innblikk i hva som skjer i denne bydelen?
3. Hvordan organiseres dagen?
4. Hvilke ev. utfordringer er det med en slik dag?

Hvorfor velger du å være med/ikke være med på å vise fram Svartlamon på en dag som denne?

1. Svartlamon får mye oppmerksomhet og folk er nysgjerrige på området. Hvordan oppleves det å bo her?
2. Hvordan opplever du det å skulle være på «utstilling» på denne måten?

Svartlamonitter

Hva kjennetegner en Svartlamonitt?

1. Fellestrekk?
2. «Kriterier»? Kan man være mer eller mindre Svartlamonitt?
3. Hvor lenge har du bodd her?
4. Hvorfor valgte du Svartlamon? Og hvorfor har du blitt her?
5. Hvor mye medbestemmelse tenker du at du har over eget nabolag?

Blikket utenfra

Hva tenker beboerne om at deres måte å leve på kalles et 'prosjekt'/'forsøk'?

1. Hvor stort rom er det for feiling?
2. Påstand: Det er ofte et stort fokus på *resultat*, ikke så mye på *prosess*

Kontraktsforhandling med kommunen - Hva er Svartlamons framtid?

1. Visjoner og utfordringer?
2. Konkret: Hva tenker du Svartlamon skal oppnå de neste ti årene?

Hypotetisk spørsmål: Hvorfor flytter du herfra?